ТЕМАТИК ПЛАНЛАШТЫРЫУ

Программаны тормошҡа ашырғанда уҡытыу-методик материалдары булған (мультимедиа программалары, электрон дәреслектәр һәм әсбаптар, электрон китапханалар, виртуаль лабораториялар, уйын программалары, цифрлаштырылған белем биреү ресурстары коллекциялары) электрон (цифрлаштырылған) белем биреү ресурстарын файҙаланыу мөмкинлектәре иҫәпкә алынырға тейеш (2-се ҡушымта).

Тематик планлаштырыуҙа темаларҙы өйрәнеүгә, ҡабатланыуға һәм төрлө ижади/тикшереү/контроль эштәренә бүленгән сәғәттәр һаны күрһәтелгән.

Бер класс сиктәрендәге темаларҙы өйрәнеү тәртибе үҙгәреүе ихтимал.

Уҡыусылар эшмәкәрлегенең төп төрҙәре һәр теманы тикшергәндә һанап үтелгән һәм уҡыуҙың планлаштырылған һөҙөмтәләренә өлгәшеүгә йүнәлтелгән.

5-се класс – 34 сәғәт.

Дөйөм сәғәттәр һаны – 34, шуларҙың 8 сәғәте – тикшереү эштәренә / проект эштәре һөҙөмтәләрен күрһәтеүгә, 1 сәғәте – резервҡа бүленә.

Тематик блоктар, темалар	Төп йөкмәткеһе	Уҡыусылар эшмәкәрлегенең төп төрҙәренә характеристика
ХӘҘЕРГЕ БАШКИРСКАЯ ӘҘӘБИӘТЕ (1 с.)		
Инеш. Башҡортостан Республикаһының Дәүләт гимны менән таныштыу. (1 с.)	**Инеш.** Туған әҙәбиәт – халыҡтың милли теле – башҡорт теле – нәфис әҙәбиәт теле кеүек төшөнсәләрҙе асыҡлау. Телдән (яҙыу үҫешкәнгә тиклем) йәки яҙма рәүештә һүҙ ярҙамында тормошто сағылдырыусы сәнғәттең бер төрө булараҡ нәфис әҙәбиәт. Әҙәби әҫәр үҙәгендә кеше образы тороуы, ижтимағи үҫеш процесында уның матди һәм рухи тормошо. Борон, кешеләр яҙыу танымағанда, ижад телдән үҫешкәндә – Башҡорт халыҡ ижадын, фольклорҙы таратыусы таратыусы кешеләр булыуы, уларҙы сәсән исеме менән атауҙары. Яҙыу	Йәмғиәт һәм дәүләт тормошонда, хәҙерге донъяла, кеше тормошонда туған әҙәбиәттең роле; туған әҙәбиәтте өйрәнеү Республиканың һәм илдең тарихын һәм мәҙәниәтен яҡшыраҡ белергә мөмкинлек биреүен раҫлаған миҫалдар табыу (өйрәнелгәндәр сиктәрендә); Башҡортостан Республикаһының дәүләт гимны тексын өйрәнеү һәм уны ҡулланыу ҡағиҙәләре; уҡытыусының уның барлыҡҡа килеүе, тәғәйенләнеше, йөкмәткеһе тураһында аңлатмаларын тыңлау; башҡа музыкаль әҫәрҙәрҙең билдәләре менән оҡшашлыҡтарын һәм айырмаларын билдәләү.

	барлыҡҡа килеү менән яҙыусыларҙың да барлыҡҡа килеүе. Нәфис әҙәбиәттән тыш, үҫемлектәр, хайуандар донъяһы, тарихи ваҡиғалар, фәнни асыштар тураһында һөйләүсе фәнни-популяр китаптар булыуы.	
XIX – XX БЫУАТ БАШЫ БАШҠОРТ ӘҘӘБИӘТЕ (7 с.)		
Ризаитдин Фәхретдинов (1859–1936). Автор ижады хаҡында төп информация. Мәғрифәтсе, яҙыусы-ғалим, тарихсы, шәрҡиәтсе, дин әһеле һәм йәмәғәт эшмәкәре. Нәсихәттәр, «Белем». **Мәжит Ғафури (1880–1934)**. Автор ижады хаҡында төп информация. Башҡорт АССР-ның халыҡ шағиры (1923), совет башҡорт һәм татар әҙәбиәттәре, поэзияһы классигы, фольклорсы, драматург. «Нурлы мәктәп» шиғыры. **Рәшит Ниғмәти (1909–1959)**. Авторҙың тормошо һәм ижады. Башҡорт АССР-ның халыҡ шағиры (1959), башҡорт совет балалар яҙыусыһы, драматург, тәржемәсе. «Хәйерле юл һеҙгә!» шиғыры. (1 с.).	Кеше тормошонда белемдең роле. Мәктәптә белем биреү һәм хеҙмәт тәрбиәһе темаһына мөрәжәғәт итеү. Яңы белемдәрҙе яҡты киләсәк менән арттырыу. Шиғырҙарҙа мәктәп һәм укытыусы образы. Йәйге каникулдар һәм әҫәрҙәрҙә уҡыуҙың беренсе көнөнөң һүрәтләнеше. Ватанға мөхәббәт темаһы, уҡыу һәм хеҙмәт темаһы. *Әҙәбиәт теорияһы: лирик герой.*	«Нәсихәттәр»ҙе һәм шиғырҙарҙы тасуири уҡыу; әҫәрҙәрҙе тасуири уҡығанда хис-тойғоларҙы тапшырыу; текст буйынса һорауҙар билдәләү; дәреслек һәм уҡытыусы һорауҙарына яуап эҙләү; текста эпитеттар, сағыштырыуҙар һәм һынланыштарҙың табыу, төп фекерҙе асыуҙа уларҙың ролен билдәләү; һүҙлектәр менән эшләү; фекерҙәр һәм эмоциялар ҡарашынан, һүрәтләнгән картиналары йәһәтенән бер темаға яҙылған шиғырҙарҙы сағыштырыу, дөйөм һәм үҙенсәлекле яҡтарын асыҡлау.
Раил Байбулатов (1937-2002). Авторҙың тормошо һәм ижады. Башҡорт яҙыусыһы, тәржемәсе, драматург һәм журналист. «Ағас һәйкәл» хикәйәһе.	Дуҫлыҡ һәм үҙ-ара мөнәсәбәт темаһы. Донъяға ике ҡараш: битарафлыҡ, йөрәкһеҙлек һәм гуманизм, изгелек, хикәйәнең йәш геройҙарының йәлләү хисе. Ғаиләлә балалар тәрбиәләү. Балаларҙың	Хикәйәне тасуири уҡыу, йөкмәткене үҙләштереү; текст буйынса һорауҙар төҙөү, һорауҙарға яуаптар әҙерләү; әҫәрҙең темаһын һәм идеяһын билдәләү;

(2 с.)	һәм ололарҙың үҙ-ара бәйләнешенең ҡатмарлылығы. Хәҙерге тормоштоң актуаль проблемалары. Геройҙың хистәрен күрһәтеү, үҙ эшеңде анализлау. Авторҙың кеше тормошонда белем һәм тәрбиә роле тураһындағы уйҙары. Хикәйә темаһы, сюжет, идея мәғәнәһе. Хикәйә исеменең мәғәнәһе.	авторлыҡ позицияһын аңлатыу; образдар системаһын анализлау, уҡыусыларға иң яҡын булған образдарҙы асыҡлау; хикәйәне һөйләү.
Мостай Кәрим (1919-2005). Авторҙың тормошо һәм ижады. Башҡорт АССР-ның халыҡ шағиры (1963), яҙыусы һәм драматург, йәмәғәт эшмәкәре. «Уҡытыусыма» шиғыры. **Назар Нәжми (1918-1999).** Авторҙың тормошо һәм ижады. Башҡортстан Республикаһының халыҡ шағиры (1992), публицист, драматург, мемуарист. «Беренсе дәрес» шиғыры. (1 с.)	Шәхес формалашыуҙа һәм үҫешендә тәүге уҡытыусының роле, беренсе дәрестең әһәмиәте. Белем, хөрмәт, яҡындарыңа мөхәббәт, мәңгелек ҡиммәттәр, әхлаҡи төшөнсәләр һәм оло тормошҡа аяҡ баҫырға ярҙам иткәндә уҡытыусылар күңеленең бер өлөшөн һалыуҙары өсөн шағирҙарҙың рәхмәт темаһы.	Шиғырҙарҙы тасуири уҡыу, йөкмәткеһен үҙләштереү, идеяны һәм теманы билдәләү; шиғырҙар буйынса һорауҙар төҙөү, һорауҙарға яуаптар әҙерләү; шиғырҙың художестволы-һүрәтләү сараларын ҡулланып уҡытыусыға характеристика биреү; Мостай Кәримдең һәм Назар Нәжмиҙең тормошо һәм ижады тураһында материалдар һайлап алыу; яңы белемдәрҙе дөйөмләштереү.
Дауыт Юлтый (1893-1938). Авторҙың тормошо һәм ижады. Башҡорт совет яҙыусыһы, драматург, журналист һәм йәмәғәт эшмәкәре. «Көҙ» шиғыры. **Ғилемдар Рамазанов (1923-1993).** Авторҙың тормошо һәм ижады. Башҡорт совет шағиры, әҙәбиәт белгесе, тәржемәсе, филология фәндәре докторы. «Ураҡ өҫтө» шиғыры.	Тәбиғәттең матурлығы, ҡышҡа әҙерлек. Тәбиғәтте тасуирлау: төрлө төҫтәр берлеге, алтын япраҡтарҙың ғәжәйеп балҡыуы, көҙгө күктең һоро төҫ менән алмашыныуы, ҡурғаш ямғыр болоттары. Төнгө тынлыҡҡа иҫәбенә ҡыҫҡарыусы көн. Йылдың һәр миҙгеленең матурлығын сағылдырыу. Игенсенең маҡтаулы һәм яуаплы хеҙмәте темаһы. Урып-йыйыу шатлығын тасуирлау. Кеше тормошонда икмәктең	«Көҙ» һәм «Ураҡ ваҡыты» шиғырҙарын тасуири уҡыу, теманы асыу, йөкмәткене үҙләштереү; Текста эпитеттар, сағыштырыу һәм һүрәтләүҙәрҙе таба белеү, төп фекерҙе асыуҙа уларҙың ролен асыҡлау.

1 с.)	роле һәм урыны. Игенсенең хеҙмәтен поэтикалаштырыу. *Әҙәбиәт теорияһы:* сағыштырыу.	
Али Карнай (1904-1943). Яҙыусы хаҡында ҡыҫҡаса хикәйә. Башҡорт яҙыусыһы һәм тәржемәсеһе, журналист, хәрби корреспондент. «Урманда» повесы. «Турғай» хикәйәһе. (2 с.)	Әҫәрҙәрҙә тәбиғәт образы. Тәбиғәт картиналарын тасуирлау аша авторҙың күңел торошон, кәйефен белдереү. Яҙыусының тәбиғәтте ҡабул итеүҙәге дөйөм һәм шәхси ҡарашы. Йөкмәткелә аллегория. Образдар, әҫәрҙәрҙең художестволы, персонаждарҙың характер үҙенсәлектәре. Йылан, Турғай һәм Ҡарға образдарында яҡшылыҡ һәм яуызлыҡ, мөхәббәт һәм нәфрәт, бер-береңә ярҙам итеү һәм көнләшеү, мәкерле һәм яҡты уйҙарҙың сағылышы. Тәбиғәттә, кеше күңелендәге матурлыҡтың ҙур ролен аңлау. Яҙыусының кеше һәм тәбиғәт бәйләнеше, уларҙың айырылғыһыҙлығы тураһында уйланыуҙары. Авторҙың художестволы образлылығының үҙенсәлектәре. *Әҙәбиәт теорияһы: тасуирлау, аллегория.*	Хикәйә һәм повесть тексын уҡыу, аңлашылмаған һүҙҙәрҙе ҡыҫҡырып әйтеү; хикәйә һәм повесть тексында оҡшаған урынды уҡыу; текстың өҙөктәрен һайлап уҡыу һәм әңгәмә менән оҙата барыу; йөкмәткеһен анализлау; повестың йөкмәткеһе буйынса һорауҙар төҙөү һәм уларға яуаттар табыу; хикәйә һәм повестың йөкмәткеһе буйынса план төҙөү һәм уларҙы өлөштәргә бүлеү; образдарға ҡылыҡһырлама биреү; әҫәрҙәр тексында аллегория алымын табыу; хикәйәләү һәм тасуирлау үҙенсәлектәрен билдәләү; әҙәби әҫәрҙәр тексын һөйләү; «Көҙгө урман» темаһына хикәйә төҙөү.
«Минең яратҡан мәктәбем». Проект, тикшеренеү эштәрен тәҡдим итеү. 1-се тикшереү эше. (1 с.)	Проекттар, тикшеренеү эштәренең һөҙөмтәләре менән таныштырыу.	Тикшеренеү эштәре һөҙөмтәләрен класс алдында күрһәтеү; презентация маҡсатын иҫәпкә алып, сығыш форматын билдәләү, телдән һәм яҙма текстар төҙөү; үтелгән материалдарҙы һәм үҙ мөмкинлектәреңде иҫәпкә алып, мәсьәләләрҙе сисеү юлын үҙ аллы төҙөү, мультимедиа программаларын, электрон дәреслектәрҙе, электрон китапхана материалдарын файҙаланып, тәҡдим ителгән сиселеш вариантларын дәлилләү;

		Эш планын үҙ аллы төҙөү, уны тормошҡа ашырыу барышында кәрәкле төҙәтмәләр индереү.
БАШҠОРТ СОВЕТ ӘҘӘБИӘТЕ. ХӘҘЕРГЕ БАШҠОРТ ӘҘӘБИӘТЕ (8 с.)		
Баязит Бикбай (1909-1968). Авторҙың тормошо һәм ижады. Башҡорт шағиры, прозаик, драматург, либреттист. «Туған тел» шиғыры. «Рус теле» шиғыры. (1 с.)	Кеше һәм йәмғиәт тормошонда туған тел һәм рус телдәренең роле һәм әһәмиәте, уларҙың функциялары – социум йәшәйешенең мөһим яғы. Тел – рухи һәм мәҙәни ҡиммәттәрҙе һаҡлаусы. Күренекле кешеләрҙең һүҙҙәрен китереү һәм уларҙы шәхси байлыҡтан йәмғиәттең рухи байлығына әйләндереү. Милләт-ара аралашыу теле аша төрлө халыҡтарҙың үҙ-ара аңлашыуына ирешеү.	«Туған тел» һәм «Рус теле» шиғырҙарының идея-тематик йөкмәткеһен үҙләштереү, тасуири уҡыу, текста эпитеттарҙы, сағыштыруҙарҙы һәм һүрәтләүҙәрҙе табыу, төп фекерҙе асыуҙа уларҙың ролен билдәләү; тематиканы асыу; әҫәрҙәрҙең тексы буйынса һорауҙар төҙөү, һорауҙарға яуаптар әҙерләү.
Рәми Ғарипов (1932-1977). Авторҙың тормошо һәм ижады. Башҡортостан Республикаһының халыҡ шағиры (1992), тәржемәсе. «Туған тел» шиғыры. **Ҡәҙим Аралбай (1941).** Башҡортостан Республикаһының халыҡ шағиры (2011). Авторҙың тормошо һәм ижады. «Башҡорт теле» шиғыры. (1 с.)	Туған телебеҙҙең матурлығы һәм байлығы. Туған телгә хөрмәт һәм мөхәббәт. Йәмғиәт тормошонда, уҡыусыларҙың шәхесен формалаштырыуҙа, рухи байлыҡҡа, мәҙәниәткә йәлеп итеүҙә телдең роле.	Шиғырҙарҙы тасуири уҡыу, йөкмәткеһен, тематикаһын, идея нигеҙен үҙләштереү; текст буйынса һорауҙар төҙөү, һорауҙарға яуаптар әҙерләү, аңлайышһыҙ һүҙҙәрҙе эҙләү һәм уларҙың мәғәнәһен аңлатыу; һәр шиғырҙың лирик геройын билдәләү һәм уларға ҡылыҡһырлама биреү, тасуирлау сараларын һәм художество деталдәрҙе анализлау, әҫәрҙә уларҙың ролен аңлатыу; «Туған тел», «Башҡорт теле» шиғырҙарын яттан һөйләү.
Фәрзәнә Аҡбулатова (1960). Авторҙың тормошо һәм ижады. Башҡорт яҙыусыһы, журналист. «Атай икмәге» хикәйәһе. (2 с.)	XX быуаттағы тормош-көнкүреш картиналары, уларҙың характерҙарҙы һәм хикәйә идеяларын аңлау өсөн әһәмиәте. Әҫәрҙең реалистик нигеҙе. Бөйөк Ватан һуғышы ваҡытында тылдағы балаларҙың һәм ҡатын-ҡыҙҙарҙың ауыр яҙмышы, уларҙың хыялдарын хикәйәләү. Изгелек, үҙ-ара аңлашыу идеяһы. Балалар һәм	Комментарий һәм әңгәмә менән хикәйә тексын уҡыу; хикәйәнең идея-тематик йөкмәткеһен билдәләү; әҫәрҙең йөкмәткеһе буйынса һорауҙар төҙөү; һорауҙарға яуаптар әҙерләү, персонаждарға тексҡа таянып ҡылыҡһырлама биреү; әҫәр өҙөгөн һайлап алып ҡыҫҡаса һөйләү; хикәйә геройҙарының телдән портретын һүрәтләргә мөмкин булған һүҙҙәрҙе

	ололар мөнәсәбәттәре. Хикәйә геройҙарының рухи байлығы. Хикәйәлә балалар образы һәм уларҙы һүрәтләү үҙенсәлектәре. Кескәй геройҙарҙың сабырлығы һәм сыҙамлылығы. Балаларҙың эске, рухи матурлыҡ көсө. Хәл-ваҡиғаларға авторҙың мөнәсәбәте – авторҙың балалар яҙмышы өсөн ғазаптары. Кешегә ҡарата ҡыҙғаныу һәм хөрмәт кәрәклеген аңлау. Балаларҙы йәлләү хисе. Һәр бер кеше шәхесенең ҡабатланмаҫлығы һәм ҡиммәте. Хикәйәнең гуманистик пафосы һәм уның исеменең мәғәнәһе.	табыу һәм уҡыу; персонаждарҙың яҙмышын элек уҡыған әҫәр геройҙары менән сағыштырыу; хикәйәнең төп фекерен сағылдырған өҙөктө табыу; хикәйәнең төп ваҡиғаһы урынынан репортаж яһау.
Хәйҙәр Тапаҡов (1955). Авторҙың тормошо һәм ижады. Шағир, яҙыусы, публицист. «Бибинур «улусяй»» хикәйәһе. (1 с.)	Хәҙерге ҡала тормошо. Ата-әсәләрҙе ауылдан ҡалаға күсереү. Быуындар бәйләнеше. Аталар һәм балалар проблемаһы. Туған телдең роле. Милли традицияларҙан һәм гөрөф-ғәҙәттәрҙән ситләшеү проблемаһы.	Хикәйәне тасуири уҡыу; әҫәрҙең йөкмәткеһе буйынса һорауҙар төҙөү; класташтарҙың һорауҙарына яуаптар әҙерләү; авторҙың хикәйәлә ҡуйған проблема тураһында әңгәмәлә ҡатнашыу; хикәйә атамаһының поэтик нигеҙен асыҡлау.
Ризаитдин Фәхретдинов (1859-1936). Автор биографияһы тураһында төп мәғлүмәт. Сығышы. Үҫеш йылдары. Тәүге Өфө осоро. Ырымбур осоро. Икенсе Өфө осоро. «Китап һәм уҡыу» «Нәсихәттәр» китабынан өҙөк. **Мәжит Ғафури (1880-1934).** Автор биографияһы тураһында төп мәғлүмәт. «Балалар һәм китап» шиғыры. **Яҡуп Ҡолмой (1918-1994).** Авторҙың тормошо һәм ижады.	Китапның бала тормошондағы роле. Китаптың баланың донъя тураһындағы ҡарашын киңәйтеү өсөн хеҙмәт итеүе. Китап – мәғлүмәт сығанағы һәм кешенең дуҫы.	Шиғырҙарҙы тасуири уҡыу, хис-тойғоларҙы тапшырыу; текст буйынса һорауҙар төҙөү; дәреслек һәм уҡытыусы һорауҙарына яуаптар; һүрәтләү сараларын табыу; һүҙлектәр менән эшләү; бирелгән картиналар, уй-фекерҙәр һәм хис-тойғолар ҡарашынан сығып бер темаға яҙылған шиғырҙарҙы сағыштырыу, дөйөм һәм үҙенсәлекле яҡтарын асыҡлау; кеше тормошонда китаптың ролен билдәләү.

Шағир һәм журналист. «Ҡыҙыҡлы китап» шиғыры. **Нәжип Изелбаев (1912-1991).** Авторҙың тормошо һәм ижады. Шағир, яҙыусы, драматург, тәржемәсе һәм журналист. «Иң яҡын дуҫ» шиғыры. (1 с.)		
Динис Бүләков (1944-1995). Авторҙың тормошо һәм ижады. Башҡорт яҙыусыһы һәм йәмәғәт эшмәкәре. «Яралы китап» хикәйәһе. (2 с.)	Халыҡтар берҙәмлеген хикәйәләү һәм Бөйөк Ватан һуғышы ваҡытында Ватанды азат итеү өсөн көрәш. Совет халҡының патриотизмы һәм рухи көсө. Әҫәрҙең идея-художестволы мәғәнәһе, реалистик үзенсәлектәр, әҫәрҙең структураһы.	Хикәйәне тасуири уҡыу һәм уҡыған буйынса әңгәмә ҡороу; хикәйәнең планын һәм әҫәр йөкмәткеһе буйынса һорауҙар төҙөү; геройҙарҙың эш-ҡылыҡтарын сағыштырыу нигеҙендә ҡылыҡһырлама биреү; теманы һәм идеяны билдәләү; теманы тормошсан ысынбарлыҡ менән сағыштырыу; Бөйөк Ватан һуғышы геройҙары һәм ҡатнашыусылары тураһында хәтер; үҙ позицияңды дәлилләү.
«Китап – белем шишмәһе». Проект, тикшеренеү эштәрен тәҡдим итеү. 2-се тикшереү эше. 1 с.)	Проекттар, тикшеренеү эштәренең һөҙөмтәләре менән таныштырыу.	Тикшеренеү эштәре һөҙөмтәләрен класс алдында күрһәтеү; презентация маҡсатын иҫәпкә алып, сығыш форматын билдәләү, телдән һәм яҙма текстар төҙөү; үтелгән материалдарҙы һәм үҙ мөмкинлектәреңде иҫәпкә алып, мәсьәләләрҙе сисеү юлын үҙ аллы төҙөү, мультимедиа программаларын, электрон дәреслектәрҙе, электрон китапхана материалдарын файҙаланып, тәҡдим ителгән сиселеш вариантларын дәлилләү; эш планын үҙ аллы төҙөү, уны тормошҡа ашырыу барышында кәрәкле төҙәтмәләр индереү.
БАШҠОРТ ХАЛЫҠ ИЖАДЫ (8 с.)		
«Урал батыр» эпосы (2 с.)	Башҡорт милли эпосы «Урал Батыр» – халыҡтың бөтмәҫ-төкәнмәҫ байлығы. Эпос геройының физәкәрлеге һәм юғары	Эпостан өҙөк уҡыу; геройҙарға, ваҡиғаларға, шиғри үҙенсәлектәргә һәм ритмикаға мөнәсәбәтеңде белдереү; үҙ ҡарашыңды дәлилләү; эпостың жанр

	выжданлылығы, уның донъя үҫешенә баһалап бөтөргөһөҙ өлөшө. Халыҡ бәхете өсөн көрәш идеяһын раҫлау. Эпостың әхлаҡ проблемаһы. Эпоста яҡшылыҡ һәм яуызлыҡтың көрәше. Ике бер туған Урал һәм Шулгәнгә сағыштырма характеристика. Геройлыҡ тураһында халыҡ күҙаллауы. Патриотик һәм гуманистик мәғәнә. Шиғыр үзенсәлектәре һәм ритмикаһы. Тарихи һәм мифологик нигеҙ. Әкиәт деталдәренең роле. *Әҙәбиәт теорияһы:* эпос.	үҙенсәлектәре тураһында әңгәмә; эпостың художестволы-һүрәтләү сараларын ҡулланып геройҙарға ҡылыҡһырлама биреү; инша яҙғанда файҙаланырға мөмкин булған һүҙҙәрҙе һәм әйтемдәрҙе эпостан табыу; тыуған төйәктең тарихи үткәне менән танышыу.
Башҡорт халыҡ әкиәттәре (4 с.)	«Урал батыр», «Аҡъял батыр», «Алпамыша батыр», «Ҡамыр-батыр». Батыр образы символикаһы. Ҡамыр батыр, Алпамыша батыр һәм уның дуҫтары. Әкиәттә һынау темаһы. Үҙ бәхетең һәм халҡың бәхете өсөн көрәш идеяһын раҫлау. Әкиәттәрҙең әхлаҡи проблемаһы. «Аҙашҡан» сюжеттар. Әкиәт геройы һәм уның төрҙәре. Тылсымлы ярҙамсы һәм тылсымлы әйберҙәр, уларҙың тылсымлы әкиәттәрҙәге роле. Әкиәттәр теле. Фольклор әкиәтендә сәсән образы. *Әҙәбиәт теорияһы:* композиция, сюжет (танышыу). «Әминбәк» әкиәте. Төрлө һөнәрҙәр барлығы тураһында. Хеҙмәттең кеше тормошондағы әһәмиәте. Ата-әсәләрҙең улдарының һөнәр һайлауындағы роле һәм теләге. Әминбәктең фән һәм сәнғәт юлын	Әкиәттәр тексын уҡыу һәм абзацтың, әкиәт өҙөгөнөң төп мәғәнәүи һүҙҙәрен айырып күрһәтеү; уҡылған материал буйынса һорауҙарға яуап биреү; әкиәт өҙөктәрен ҡыҫҡаса һәм һайлап алып һөйләү; әкиәттәрҙе ролдәргә бүлеп уҡыу; теманы һәм әкиәттәрҙең төп фекерен билдәләү; хайуандар тураһындағы, көнкүреш һәм тылсымлы әкиәттәрҙең героик әкиәттәрҙән айырмаһын билдәләү; персоналдарға халыҡ ижады тексынан өҙөктәр килтереп ылыҡһырлама биреү; әкиәттәрҙең әхлаҡи пафосын асыҡлау; художестволы алымдарҙы асыҡлау: гипербола, парлы һәм өс тапҡыр ҡабатланыусы эпитеттарҙы билдәләү.

	һайлауы. Төрлө һөнәр эйәләренә хөрмәтле һәм изгелекле ҡараш тәрбиәләү. *Әҙәбиәт теорияһы*: синонимнар, омонимнар. «Ҡәмән менән Сәмән, картуф сәскән Сәлмән» әкиәте – өс бер туғанға сағыштырма характеристика Хеҙмәттең әһәмиәте тураһында халыҡ күҙаллауы. Халыҡҡа хеҙмәткә баһаһы. Әкиәттәрҙең әхлаҡи проблемаһы. «Өс» һаны – башҡорт фольклорының үҙгәрешһеҙ атрибуты. «Айыу менән бал ҡорттары» әкиәте. Айыу менән кешенең бал ҡорттарына мөнәсәбәтен сағыштырыу. Ауыр минуттарҙа бер-береңә терәк булыу һәм ярҙам итеү. Изгелек һәм ғәҙеллек. Кешенең бал ҡорттарын ҡулға эйәләштереүе. Тәбиғәтте һаҡлау.	
Башҡорт халыҡ ижадының бәләкәй жанрҙары **Мәкәлдәр. Әйтемдәр** (1 с.)	Фольклорҙың бәләкәй жанрҙарының төрлөлөгө. Иң популяр фольклор жанрҙары буларак мәкәл, әйтем, йомаҡ. Тематиканың байлығы һәм төрлөлөлөгө, мәкәлдәр һәм әйтемдәрҙе телмәргә һәм художестволы текст әҫәрҙәренә индереү формалары һәм алымдары. Мәкәлдәр фекер тамамланыуы йәһәтенән, һөйләмдә роле буйынса әйтемдәрҙән айырмалы булыуы. Башҡа фольклор жанрҙары менән бәйләнеш. Телмәрҙе фольклорҙың бәләкәй формалары менән даими байытыу процессы. Мәкәлдәр һәм әйтемдәр темаһы. Мәкәлдәрҙең һәм әйтемдәрҙең афористик	Мәкәл һәм әйтемдәр араһындағы айырманы билдәләү; «мәкәл», «әйтем» төшөнсәләрен үҙләштереү; йәнле һөйләү телмәрендә йомаҡтарҙы, мәкәлдәрҙе һәм әйтемдәрҙе ҡулланыу; башҡортса мәкәл-әйтемдәрҙең йөкмәткеһенә ярашлы бәләкәй күләмле инша яҙыу; мәкәл һәм әйтемдәр һүзлектәрен ҡулланыу; йомаҡта күрһәтелгән билдәһеҙ объект билдәләрен айырып күрһәтеү, анализлау, асыҡланған билдәләрҙе берләштереү, улар араһында бәйләнештәр булдырыу, предмет йәки күренештең артыҡ билдәләрен берләштереү, абстрактлаштырыу, иҫбатлау формаһында материалды теҙеп биреү, билдәләрен асыҡлау, бәйләнештәрен дөйөмләштереү, йомғаҡлау;

	һәм хикәйәләү характерлы булыуы. Әйтемдәр. Образлы уйҙар. Йомаҡтарҙың метафора, һүҙ уйынының төрө булыуы. *Әҙәбиәт теорияһы:* әҙәби төшөнсәләр һәм терминдар: мәҡәл, әйтем, афоризм; мәҡәлдәрҙең, әйтемдәрҙең төп жанр үзенсәлектәрен билдәләү. Йомаҡ Йомаҡ – фольклорҙың бер жанры һәм зирәклекте, отҡортлоҡто билдәләүсе иң боронғо «текст» формаһы булараҡ. Йомаҡтар уйлап табыу процессының үҙенсәлектәре; фольклорҙа һәм хәҙерге әҙәбиәттә метафораның роле һәм йомаҡтарҙың урыны. Йомаҡ структураһының үҙенсәлектәре. Йомаҡ ҡойоу, яуабын табыу. *Әҙәбиәт теорияһы:* метафора.	йомаҡтар сисеү.
Башҡорт халыҡ йырҙары. Таҡмаҡтар (1 с.)	Музыкаль-һүҙ сәнғәте формаһы булараҡ йыр. Халыҡ йырҙарының төрҙәре, уларҙың темалары. Такмаҡ йыр фольклорының бер төрө булараҡ. Йыр һәм таҡмаҡтарҙа шиғыр һәм көй. Был жанрҙарҙың популярлығының сәбәптәре. *Әҙәбиәт теорияһы:* шиғыр мелодикаһы.	Иҫкергән һүҙҙәр һүҙлеген төҙөү, йырҙар һәм таҡмаҡтар тексын аңлатыу; йырҙарға хас булған художество алымдарҙы асыҡлау; телдән һөйләү, йырҙар тексы буйынса һорауҙарға яуап биреү; үҙ фекереңде дәлилләү; йыр төрҙәрен характеристикалау; уларҙың тематикаһын билдәләү; таҡмаҡтар һәм йыр жанры айырмаһын табыу; халыҡ йырҙарын башҡарыусылар (А. Солтанов, С. Абдуллин, Ф. Килдейәрова, М. Хисмәтуллин, Р. Йәнбәков һәм башҡалар) аудиояҙмаһын тыңлау; таҡмаҡтар ритмын анализлау; ижади эш: уҡыусылар араһында таралған таҡмаҡтарҙы йыйыу; үҙ класыңдың тормошо хаҡында таҡмаҡтар яҙыу.

XI – XVIII БЫУАТ БАШҠОРТ ӘҘӘБИӘТЕ (2 с.)		
Салауат Юлаев (1754-1800). (2 с.)	Биографияһы. Башҡорт милли геройы (батыр) һәм шағир-сәсән 1773-1775 йылдарҙағы Крәҫтиән һуғышында ҡатнашыусы, Емельян Пугачевтың көрәштәше. «Ҡайтып киләм», «Яуҙа яраланғас...», «Йырҙарҙан» шиғырҙары... Идея һәм йөкмәткеһе. Дүрт юллыҡ йырҙар. Халық ижадында һәм әҙәбиәттә Салауат образы.	Уҡытыусы уҡыған тексты тыңлау; шиғырҙар тексын аңлатмалар һәм әңгәмәләшеп уҡыу; уҡыған шиғырҙарҙың йөкмәткеһе буйынса үҙ аллы һорауҙар ҡуйыу; шағирҙың дәүере өсөн шиғырҙарҙың актуаллеген билдәләү; әҙәби әҫәрҙе ижади һөйләү (хикәйәсенең затын үҙгәртеү); Салауат Юлаевтың биографияһы һәм ижады тураһында материал йыйыу; «Салауат Юлаев – башҡорт әҙәбиәтенә нигеҙ һалыусыларҙың береһе» тигән темаға инша яҙыу.
«Беҙҙең төбәктәге халыҡ ижады әҫәрҙәре». Проект, тикшеренеү эштәрен тәҡдим итеү. 3-сө тикшереү эше. (1 с.)	Проекттар, тикшеренеү эштәренең һөҙөмтәләре менән таныштырыу.	Тикшеренеү эштәре һөҙөмтәләрен класс алдында күрһәтеү; презентация маҡсатын иҫәпкә алып, сығыш форматын билдәләү, телдән һәм яҙма текстар төҙөү; үтелгән материалдарҙы һәм үҙ мөмкинлектәреңде иҫәпкә алып, мәсьәләләрҙе сисеү юлын үҙ аллы төҙөү, мультимедиа программаларын, электрон дәреслектәрҙе, электрон китапхана материалдарын файҙаланып, тәҡдим ителгән сиселеш вариантарын дәлилләү; эш планын үҙ аллы төҙөү, уны тормошҡа ашырыу барышында кәрәкле төҙәтмәләр индереү.
БАШҠОРТ СОВЕТ ӘҘӘБИӘТЕ. ХӘҘЕРГЕ БАШҠОРТ ӘҘӘБИӘТЕ (3 с.)		
Назар Нәжми (1918-1999). Авторҙың тормошо һәм ижады. «Беренсе ҡар» шиғыры. **Гөлфиә Юнысова (1948).** Авторҙың тормошо һәм ижады. Башҡортстан Республикаһының халыҡ шағиры (2015), тәржемәсе, драматург, журналист. «Ҡотло булһын Яңы йыл!» шиғыры.	Шиғри телмәр. Шиғырҙың лиризмы. Шиғыр ритмы. Тәбиғәткә күҙәтеүсән эстетик, оптимистик ҡараш. Кеше һәм тәбиғәт. Тарих һәм хәҙерге заман. Тәбиғәттең үҙгәреүсән, күренер-күренмәҫ күренештәренә мөрәжәғәт итеү. Тәбиғәт тылсымын шағирҙарҙың эпитеттарҙы, юлдарҙы һәм сағыштырыуҙарҙы ҡулланып һүрәтләүе.	Әҫәрҙәрҙе тасуири уҡыу, әҫәрҙәрҙең йөкмәткеһен, тематикаһын, идея нигеҙен үҙләштереү; текст буйынса һорауҙар төҙөү, һорауҙарға яуаптар әҙерләү, аңлашылмаған һүҙҙәр эҙләү һәм уларҙың мәғәнәһен аңлатыу; һәр шиғырҙың лирик геройын билдәләү һәм ҡылыҡһырлау; тасуирлау сараларын һәм художество деталдәрен анализлау, уларҙың әҫәрҙәге ролен аңлатыу.

Сәрүәр Сурина (1957). Авторҙың тормошо һәм ижады. Шағирә, драматург, сценарист, журналист. «Ҡышты ҡаршылағанда» драмаһы. **Хәсән Назар (1942).** Авторҙың тормошо һәм ижады. Башҡортстан Республикаһының халыҡ шағиры (2017), тәржемәсе, журналист. «Яуа ҡарҙар...» шиғыры. (1 с.)	*Әҙәбиәт теорияһы:* троптар, эпитет, сағыштырыу, ритм.	
Рәми Ғарипов (1932-1977). Авторҙың тормошо һәм ижады. Башҡортостан Республикаһының халыҡ шағиры (1992). «Башҡортостан» шиғыры. **Ирек Кинйәбулатов (1938-2016).** Авторҙың тормошо һәм ижады. Башҡорт шағиры һәм прозаик. «Дуҫлык төйәге» шиғыры. **Рәшит Шәкүр (1937).** Башкортстан Республикаһының халыҡ шағиры (2021), ғалим-тюрколог, топонимист, публицист, филология фәннәре докторы, йәмәғәт эшмәкәре. Авторҙың тормошо һәм ижады. «Урал батыр иле – сал Урал» шиғыры. **Кәтибә Кинйәбулатова (1920-2012).** Авторҙың тормошо һәм ижады. Шағирә, прозаик, тәржемәсе. «Әсә күңеле» шиғыры.	Шиғырҙарҙың идея-тематик комплексы: тыуған Башҡортостан, сал Урал, әсә. Тыуған ер, тыуған ҡала һәм тыуған ауыл образдарының характеристикаһын төҙөү. Тыуған ергә мөхәббәт хисен һүрәтләү. Лирик герой образы. Әсә образының тыуған яҡтар менән бәйләнеше.	Шиғырҙарҙы тасуири уҡыу, йөкмәткене анализлау; һорауҙарҙы һәм уларға яуаптарҙы текст буйынса төҙөү; был текстың художестволы-һүрәтләү сараларын файҙаланып, шиғырҙың лирик геройына ҡылыҡһырлама биреү; шиғырҙарҙың тел һәм стилистик үҙенсәлектәрен билдәләү; шағирҙар ижадының художество үҙенсәлектәрен асыҡлау.

(1 с.)		
Мостай Кәрим (1919-2005). Авторҙың тормошо һәм ижады. Башҡорт АССР-ның Халыҡ шағиры (1963). «Өс таған» повесынан өҙөктәр. (1 с.)	Балалар тормошо һәм улар араһындағы дуҫлыҡты һүрәтләү. Әҫәрҙең идеяһы һәм образдары. Балалар күҙлегенән тәбиғәтте һаҡлау проблемаһы.	Тексты ҡысҡырып уҡыу; классиктың повесы буйынса төшөрөлгән «Өс таған» фильмын ҡарау; повесть һәм фильм сюжеттарын сағыштырыу, төп проблемаларҙы билдәләү.
«Тыуған илем – алтын бишек». Проект, тикшеренеү эштәрен тәҡдим итеү. 4-се тикшереү эше. (1 с.)	Проекттар, тикшеренеү эштәренең һөҙөмтәләре менән таныштырыу.	Тикшеренеү эштәре һөҙөмтәләрен класс алдында күрһәтеү; презентация маҡсатын иҫәпкә алып, сығыш форматын билдәләү, телдән һәм яҙма текстар төҙөү; үтелгән материалдарҙы һәм үҙ мөмкинлектәреңде иҫәпкә алып, мәсьәләләрҙе сисеү юлын үҙ аллы төҙөү, мультимедиа программаларын, электрон дәреслектәрҙе, электрон китапхана материалдарын файҙаланып, тәҡдим ителгән сиселеш вариантарын дәлилләү; эш планын үҙ аллы төҙөү, уны тормошҡа ашырыу барышында кәрәкле төҙәтмәләр индереү.
Резерв – 1 с.		

6-сы класс – 34 сәғәт.

Дөйөм сәғәттәр һаны – 34, шуларҙың 8 сәғәте – тикшереү эштәренә / проект эштәре һөҙөмтәләрен күрһәтеүгә, 1 сәғәте – резервҡа бүленә.

Тематик блоктар, темалар	Төп йөкмәткеһе	Уҡыусылар эшмәкәрлегенең төп төрҙәренә характеристика
ХӘҘЕРГЕ БАШҠОРТ ӘҘӘБИӘТЕ (8 с.)		
Инеш. Башҡортостан Республикаһының Дәүләт флагы.	Инеш. Үтелгән материалды ҡабатлау. Башҡортостан Республикаһының Дәүләт флагы менән танышыу.	Уҡытыусының йәмғиәт һәм дәүләт тормошонда, хәҙерге донъяла, кеше тормошонда туған әҙәбиәттең роле тураһында хикәйәһен тыңлау; Башҡортостан Республикаһының дәүләт флагы тураһында видео

Фәрзәнә Ғөбәйҙуллина (1945). Авторҙың тормошо һәм ижады. Шағирә, яҙыусы, тәржемәсе. «Башҡортостан флагы» шиғыры. (1 с.)		ҡарау; уның барлыҡҡа килеүе, тәғәйенләнеше, йөкмәткеһе тураһында һөйләү; комментарий һәм әңгәмә менән шиғыр уҡыу; тәҡдим, тексты бәрәр һөйләмләп, сылбырлап уҡыу; уҡыған әҙәби әҫәр тураһында баһалама төҙөү.
Сафуан Әлибаев (1941-2014). Авторҙың тормошо һәм ижады. Башҡорт шағыры, балалар яҙыусыһы, тәржемәсе, журналист. «Мәктәп юлы» шиғыры. **Ярулла Вәлиев (1921-1981).** Авторҙың тормошо һәм ижады. Башҡорт яҙыусыһы һәм журналист. «Беренсе көн» хикәйәһе. **Яҡуп Ҡолмой.** «Мәктәп» шиғыры. **Ризаитдин Фәхретдин.** «Мәктәп». «Нәсихәттәр» китабынан. (2 с.)	Шиғырҙарҙың аң-белемгә, тәрбиәгә өндәүсе пафосы. Мәктәпкә юл – кеше тормошонда яуаплы этап. Мәктәптең яңы белем алыуҙағы роле тураһында идеяны кәүҙәләндереү.	Бирелгән шиғырҙарҙы һәм нәсихәтте ҡыҫҡырып уҡыу, идея-тематик йөкмәткене билдәләү; әҫәрҙәрҙең йөкмәткеһе буйынса һорауҙар төҙөү; уҡытыусы уҡыған хикәйәне тыңлау; һорауҙарға яуап, персонаждарға характеристика; хикәйәнең өҙөктәрен ҡыҫҡаса һәм һайлап алып һөйләү.
Рауил Бикбаев (1938-2019). Башҡортостан Республикаһының халыҡ шағыры (1992), әҙәбиәт белгесе, филология фәндәре докторы һәм йәмәғәт эшмәкәре. «Халҡыма хат» поэмаһынан өҙөк. **Зәйнәб Биишева (1908-1996).** Башҡорт АССР-ның халыҡ яҙыусыһы (1990), шағирә, драматург, тәржемәсе. «Башҡорт теле» шиғыры. **Ҡәҙим Аралбаев.** «Башҡорт ҡоролтайына» шиғыры. (2 с.)	Телдең матурлығын, наҙлылығын, үҙенсәләген поэтиклаштыра. Шағирҙарҙың тел үҙенсәлектәре. Халыҡтың мәҙәниәтен һәм гөрөф-ғәҙәттәрен шиғырҙарҙа сағылдырыу. Туған тел – халыҡтың күп быуатлыҡ мираҫы. Башҡорт теленең күп төрлөлөгө, моңлолоғо һәм матурлығы. Лексиканың байлығы: фразеологизмдар һәм телмәр әйтелештәре, телдең бөйөклөгө һәм күп яҡлылығы.	Хәҙерге башҡорт әҙәби телен үҫтереүҙә шағирҙар һәм яҙыусылар ижадының ролен аңлатыу (өйрәнелгән сиктәрендә); Зәйнәб Биишева һәм Рауил Бикбаев ижадының башҡорт әҙәби телен формалаштырыуҙағы роле тураһында үҙ тексыңды булдырыу; әҙәбиәтте өйрәнеү илдең тарихын һәм мәҙәниәтен яҡшыраҡ белергә мөмкинлек биреүсе миҫалдар табыу (өйрәнелгән материалдар сиктәрендә); башҡорт милли теленең байлығын, үҙенсәләген сағылдырған миҫалдарҙы, тәҡдимдәрҙе йәки өҙөктәрҙе аңлатыу.

Динис Бүләков (1944-1995). «Ҡара икмәк» хикәйәһе. (1 с.)	«Аҡбуҙ алышҡа сыға» китабынан балалар өсөн хикәйәләр һәм повестар. «Упҡын ситендә бейеү», «Саған япраҡ яңырта», «Эҫе ҡар». Балалар тормошон һүрәтләү. Үҫеп килеүсе быуындың әхлаҡи-этик үҙбилдәләнеше, үҙ урынын табыу проблемаһы. Ыҥтылыштарына характеристика, йәштәрҙең индивидуаль сифаттары, телмәр үҙенсәлеге. Д. Бүләковтың психологик оҫталығы.	Хикәйә уҡыу һәм уҡыған буйынса фекер алышыу; хикәйә планын һәм әҫәрҙең йөкмәткеһе буйынса һорауҙар төҙөү; ҡылыҡтарын сағыштырып геройҙарға ҡылыҡһырлама биререү; теманы һәм идеяны билдәләү; теманы тормош ысынбарлығы менән сағыштырыу, игенсе хеҙмәте тураһында әңгәмәләшеү; үҙ позицияңды дәлилләү.
Гөлфиә Юнысова (1948). «Ер улына», «Талы бөгөлөп тора» шиғырҙары. **Фәниә Чанышева (1926-2018).** «Икмәк еҫе» шиғыры. (1 с.)	Уйланыуға ҡоролған шиғырҙар. Ауыл көнкүрешен һәм тормошто һүрәтләү. Икмәк хаҡында борсолоу һәм тирә-йүнгә мөнәсәбәт, ысынбарлыҡты тойоу хистәрен белдереү. Игенсенең хеҙмәтенә хөрмәт һәм мөхәббәт хистәре. Үткән һәм хәҙерге менән бәйләнеш. Лирик геройҙың эмоциональ торошон күрһәтеүсе һүрәтләү саралары. *Әҙәбиәт теорияһы:* тасуирлау, һүрәтләү, хикәйәләү.	Комментарий һәм әңгәмә менән тексты тасуири уҡыу, аңлашылмаған һүҙҙәрҙе билдәләү, йөкмәткене анализлау; шиғырҙарҙың йөкмәткеһен һөйләп биреү; лирик герой образын билдәләү; был текстың художестволы-һүрәтләү сараларын файҙаланып, «ер улы»на ҡылыҡһырлама биреү; тасуирлау сараларын табыу һәм уларҙы ҡулланыуҙы аңлатыу.
Әнүр Вахитов (1932-1984). Өс бөртөк бойҙай» хикәйәһе. (1 с.)	Авторҙың биографияһы һәм ижады тураһында төп мәғлүмәт. Яҙыусы, шағир, әҙәбиәт белгесе, филология фәндәре кандидаты, тәржемәсе. «Өс бөртөк бойҙай», «Ир ҡанаты» хикәйәләре. Икмәккә ҡарата хөрмәт хистәре, балаларҙың Бөйөк Ватан һуғышы йылдарындағы һәр бөртөккә һаҡсыл мөнәсәбәте. Икмәктең кеше тормошондағы мөһимлеген аңлау. Һуғыштан һуң кешеләрҙең изгелекле булыуын тасуирлау.	Геройҙарҙың тәртибенә аңлатма биреү; аңлашылмаған һүҙҙәрҙең мәғәнәһен асыҡлау; үҙләштерелгән һүҙҙәргә рус синонимдарын һайлап алыу (был мөмкин булған осраҡта); яҙыусының художество оҫталығы үҙенсәлектәрен характеристикалау; хикәйә темаһын, проблемаларын билдәләү; төйөнләнеүҙе, кульминацияны, сиселеште табыу.

	Әҙәбиәт теорияһы: хикәйә жанры: художестволы үҙенсәлектәре, хикәйә билдәләре.	
«Әсә теле – халыҡтың ҡиммәтле мираҫы». Проект, тикшеренеү эштәрен тәҡдим итеү. 1-се тикшереү эше. (1 с.)	Проекттар, тикшеренеү эштәренең һөҙөмтәләре менән таныштырыу.	Тикшеренеү эштәре һөҙөмтәләрен класс алдында күрһәтеү; презентация маҡсатын иҫәпкә алып, сығыш форматын билдәләү, телдән һәм яҙма текстар төҙөү; үтелгән материалдарҙы һәм үҙ мөмкинлектәреңде иҫәпкә алып, мәсьәләләрҙе сисеү юлын үҙ аллы төҙөү, мультимедиа программаларын, электрон дәреслектәрҙе, электрон китапхана материалдарын файҙаланып, тәҡдим ителгән сиселеш вариантларын дәлилләү; эш планын үҙ аллы төҙөү, уны тормошҡа ашырыу барышында кәрәкле төҙәтмәләр индереү.
ХАЛЫҠТЫҢ АУЫҘ-ТЕЛ ИЖАДЫ– ХӘҘЕРГЕ БАШҠОРТ ӘҘӘБИӘТЕ (8 с.)		
«Урал батыр» әкиәте, «Ҡариҙел» легендаһы. (3 с.)	Жанр булараҡ халыҡ әкиәте. Фольклор әкиәттәренең классификацияһы. Әкиәттең художестволы донъяһын булдырыуҙа художестволы шартлылыҡ һәм фантастиканың әһәмиәте. Башҡорт халҡының героик һыҙаттарының әкиәттәрҙә һынланышы. Урал батыр – кешенең иң яҡшы сифаттарын туплаусы (хеҙмәт һөйөүсәнлек, кешелеклелек, йомартлыҡ, физик көс). Ватанға һәм халыҡҡа фиҙәкәр хеҙмәт итеү, батырлыҡ, гәҙеллек, үҙ-үҙеңде хөрмәт итеү – батыр характерының төп һыҙаттары. *Әҙәбиәт теорияһы:* тылсымлы әкиәттәр, гипербола, даими эпитеттар, легенда.	Әкиәтте тасуири уҡыу, иҫкергән һүҙҙәр һүҙлеген төҙөү, легенда тексын комментарийлы уҡыу; ролдәргә бүлеп уҡыу, һөйләү, телдән хәбәр итеү, һүҙҙәрҙең һүҙлектән мәғәнәһен асыҡлау, тексты анализлау элементтары, әкиәттәргә һәм легендаларға хас нәфис алымды асыҡлау; милли-мәҙәни компонентлы (ата-бабаларыбыҙҙың гөрөф-гәҙәтләре, йолалары, көнкүреше, тарихи ваҡиғалар, мәҙәниәт тураһында мәғлүмәт алып) фразеологик берәмектәрҙең мәғәнәһен аңлатыу (өйрәнелгән материал сиктәрендә), хәҙерге фразеологизмдарға ҡылыҡһырлама биреү, уларҙың килеп сығыуының сәбәбен аңлатыу, фразеологик берәмектәрҙе, мәҡәлдәрҙе, әйтемдәрҙе, ҡанатлы һүҙҙәрҙе һәм әйтемдәрҙе дөрөҫ ҡулланыу.

Бәйеттәр (1 с.)	Халыҡ ижадының бер төрө булыу йәһәтенән бәйет. Темаһы һәм тарихи ерлеге. Бәйеттәрҙең үҙенсәлектәре. Поэтиклығы. Тематик айырмаһы. Бәйет шиғырының үҙенсәлеге. Бәйеттәрҙе яҙып алыу, башҡа жанрҙар кеүек, импровизация юлы менән сығарылыуы. «Герман һуғышы бәйеттәре», «Мәскәүҙән киттек, Берлинға еттек», «Дон далаларында» бәйеттәре. бәйеттәр, архаизмдар, варваризмдар, диалетизмдар; таҡмаҡтар, *Әҙәбиәт теорияһы:* неологизмдар.	Бәйеттең барлыҡҡа килеүен, уның дини характерын асыҡлау; бәйет эстәлегенә аңлатма биреү; үҙ төйәгеңдәге бәйет яҙыусыларҙы асыҡлау һәм табыу; бәйет өлгөләрен табыу; дәреслек параграфтары менән аналитик эш алып барыу, уҡытыусының һорауҙарына яуап биреү, терминдар менән эшләү.
Таҡмаҡ. Көләмәс (1 с.)	«Егеттәр». Бөйөк Ватан һуғышында башҡорт егеттәренең батырлығы. Фольклорҙың бәләкәй жанрҙарының береһе булараҡ көләмәс. Телмәрҙә һәм әҙәбиәттә көләмәстең популярлығы. Төрлө жанрҙарны берләштергән әҫәрҙәр ижад итеүҙең сәбәптәре: әкиәт-йомаҡ, әкиәт-көләмәс.	Таҡмаҡтарҙың ритмын һәм көйөн билдәләү; мәктәптә һәм уҡыусылар араһында таралған таҡмаҡтарҙы яҙып алыу һәм дәрестә башҡарыу; мәктәп тормошона арналған таҡмаҡтар яҙыу; сылбырлап көләмәстәрҙе уҡыу; текст анализы элементтары менән көләмәстәрҙе һөйләү; үҙеңдең көләмәсеңде художестволы һөйләү; таҡмаҡ һәм көләмәс жанрҙары тураһында баһалама төҙөү.
Ҡол Ғәли. «Йософтоң матурлығы». Ҡиссанан өҙөк. Шәжәрә «Табын ҡәбиләһенең Ҡара Табын ырыуы шәжәрәһе». Шәжәрә тураһында. (1 с.)	Йәмғиәттең ғәҙеллеген эҙләү. Саф, эскерһеҙ мөхәббәт. Яҡшылыҡ һәм яуызлыҡ көрәшенең бөтә кешелек өсөн уртаҡ, гуманистик идеялары. Ваҡиғаларҙы дини-дидактик күҙлектән аңлатыу. Традицион сюжет. Образлылыҡтың тотороҡло формалары. *Әҙәбиәт теорияһы:* Шәжәрә.	Поэма тексын комментарий һәм әңгәмә менән уҡыу, аңлашылмаған һүҙҙәрҙе билдәләү һәм һүҙлек менән эшләү; әҙәби әҫәрҙе ҡыҫҡаса һөйләү; боронғо текстарҙың йөкмәткеһен ҡабул итеү; шәжәрә текстарын уҡыу; дәреслек параграфы менән аналитик эш, уҡытыусы һорауҙарына яуап биреү, терминдар менән эшләү.
Шәйехзада Бабич (1895-1919). Зәйнәб Биишева. «Башҡортостан» шиғыры.	Ш. Бабичтың ижади юлы. Башҡорт әҙәбиәтендә Ш. Бабичтың урыны.	Аудиояҙманы йәки уҡытыусының шиғыр уҡыу тыңлау; текста өндәү, һорау, күп нөктәле , өтөрлө һ.б. һөйләмдәрҙе табыу һәм уҡыу;

Назар Нәжми. «Башҡортостан» шиғыры. (2 с.)	Шиғриәтенең үҙенсәлектәре: халыҡсанлыҡ, ябайлыҡ, шиғырҙары төҙөлөшөнөң еңеллеге. Шиғырҙарҙың гражданлыҡ пафосы. Шағирҙарҙың Ватанға мөхәббәте һәм республика өсөн ғорурлығы. Ш. Бабич традицияларына нигеҙләнеү. Тыуған ерҙең матди һәм рухи байлыҡтарына айырым ҡараш.	текста иң матур (оҡшаған) урынды уҡыу; шиғырҙарҙы тасуири уҡыу; уҡыған әҙәби әҫәрҙең йөкмәткеһе буйынса үҙ аллы һорауҙар төҙөү; тыуған ерҙең матди һәм рухи байлығы тураһында әңгәмә.
Мин ҡайһы яғым менән «Урал батыр» эпосы геройына оҡшарға тырышыр инем... Проект, тикшеренеү эштәрен тәҡдим итеү. 2-се тикшереү эше. (1 с.)	Проекттар, тикшеренеү эштәренең һөҙөмтәләре менән таныштырыу.	Тикшеренеү эштәре һөҙөмтәләрен класс алдында күрһәтеү; презентация маҡсатын иҫәпкә алып, сығыш форматын билдәләү, телдән һәм яҙма текстар төҙөү; үтелгән материалдарҙы һәм үҙ мөмкинлектәреңде иҫәпкә алып, мәсьәләләрҙе сисеү юлын үҙ аллы төҙөү, мультимедиа программаларын, электрон дәреслектәрҙе, электрон китапхана материалдарын файҙаланып, тәҡдим ителгән сиселеш вариантларын дәлилләү; эш планын үҙ аллы төҙөү, уны тормошҡа ашырыу барышында кәрәкле төҙәтмәләр индереү.
БАШҠОРТ СОВЕТ ӘҘӘБИӘТЕ. ХӘҘЕРГЕ БАШҠОРТ ӘҘӘБИӘТЕ (10 с.)		
Нәжип Изелбаев. «Салауат ташы» хикәйәһе. (2 с.)	Салауат Юлаев образының фольклор һәм шиғри нигеҙе. Хикәйәлә ҡуйылма мотивтарҙың һәм фольклор жанры элементтарының роле.	Пар менән тексты сиратлап уҡыу; теманы һәм идеяны билдәләү; әҫәрҙәрҙең рухи-әхлаҡи һәм эстетик мәғәнәһен нигеҙләү һәм асыу; хикәйә жанрының үҙенсәлекле билдәләрен үҙләштереү; әҫәрҙең төп фекерен (идеяһын) асыҡлау; текстҡа таянып, һылтанмалар (цитаталар) аша геройҙарға ҡылыҡһырлама биреү.
Жәлил Кейекбаев (1911-1968). Авторҙың биографияһы һәм ижады	Ж. Кейекбаев ижадында ҡобайыр жанры. Жанр структураһының үҙенсәлеге.	Комментарий һәм әңгәмә менән ҡобайырҙы уҡыу, аңлашылмаған һүҙҙәрҙе билдәләү, йөкмәткене

тураһында төп мәғлүмәт. Яҙыусы, совет лингвист-тюркологы, филология фәндәре докторы. Урал тураһында ҡобайыр. (1 с.)	Уның фольклор һәм әҙәби традициялар менән бәйләнеше. Авторлыҡ позицияһында патриотик аспект һәм лирик символика.	анализлау; ҡобайырҙы аңлап һөйләү; Урал образын таныу һәм был текстың художестволы-һүрәтләү сараларын ҡулланып уның характеристикаһын тыуҙырыу; тасуирлау сараларын табыу һәм уларҙы ҡулланыуҙы аңлатыу.
Салауат Юлаев. «Юлай менән Салауат» эпосы (өҙөк). (2 с.)	«Юлай менән Салауат» эпосында халыҡ хәтере. Киң эпик фонда ваҡиғаларҙың һәм образдарҙың дөйөмләштерелгән образы. Тарихи фон, ваҡиғалар һәм образдарҙы реалистик һүрәтләү күпселекте тәшкил итә. Пугачев етәкселегендәге яйыҡ казактарының ихтилалы һәм уның манифесы, Салауаттың Пугачевҡа ҡушылыуы; баш күтәреүселәрҙең яза биреү отрядтары менән һуғышы; Салауатты ҡулға алыу, язалау һәм мәңгелек һөргөнгә оҙатыу. Рус һәм башҡорт халҡының батша хөкүмәтенә, социаль һәм милли изүгә ҡаршы бергәләп көрәшеүе.	Тасуири уҡыу һәм уҡылған буйынса әңгәмә ҡороу; план төҙөү, әҫәрҙең йөкмәткеһе буйынса һорауҙар төҙөү; мөһим деталдәрҙе асыҡлау; тема һәм идеяны билдәләү; уҡытыусының йәки алдан әҙерләнгән уҡыусыларҙың дәрес темаһы буйынса хикәйәһен тыңлау (авторҙың биографияһы, авторҙың алдан өйрәнелгән әҫәрҙәренән өҙөктәр һ.б.).
Мирас Иҙелбаев (1945). Авторҙың биографияһы һәм ижады тураһында төп мәғлүмәт. Яҙыусы, филология фәндәре докторы. «Төш» повесы (өҙөк). (1 с.)	Тарихи-документаль эссе жанры. Фәнни тикшеренеүҙәрҙең, авторҙың уйланыуҙарының роле, уларҙың эске бәйләнеше һәм башҡа художестволы компоненттар менән үҙ-ара йоғонтоһо. Бәләкәй Салауат, уның атаһының образы, уларҙың ҡатмарлылығы һәм күп яҡлылығы, социаль-әхлаҡи мәғәнәһе. Художество деталдәренең роле. Гөлсафияның төшө, уның функцияһы һәм символик мәғәнәһе. *Әҙәбиәт теорияһы:* художестволы образ төшөнсәһе.	Тексты ҡысҡырып уҡыу; текст өҙөктәрен һайлап уҡып, әңгәмәләшеү һәм абзацтың төп һүҙҙәрен, бөтә текстың төп мәғәнә өҙөгөн айырып күрһәтеү; текстың барлыҡҡа килеү сәбәбен асыҡлау; Салауатың бала саҡтан уҡ зирәклеген, ҡыйыулығын миҫалдар ярҙамында күрһәтеү; әҙәбиәттең башҡа жанрҙарында герой образын асыҡлау.

Рәми Ғарипов. «Салауат батыр», «Әсәм ҡулдары» тигән шиғырҙары. (2 с.)	Шағирҙың биографияһы. Туған тел матурлығын данлау, туған телгә ҡарата ихтирам тәрбиәләү. Тыуған ергә, тәбиғәткә, әсәйгә, тыуған халҡына, тарихына ҡарата һөйөү.	Шиғырҙарҙы тасуири уҡыу, әҫәрҙәрҙең йөкмәткеһен, тематикаһын, идея нигеҙен үҙләштереү; текст буйынса һорауҙар төҙөү, һорауҙарға яуаптар әҙерләү, аңлашылмаған һүҙҙәр эҙләү һәм уларҙың мәғәнәһен аңлатыу; һәр шиғырҙың лирик геройын билдәләү һәм характеристикалау; тасуирлау сараларын һәм художество деталдәрен анализлау, уларҙың әҫәрҙәге ролен аңлатыу.
Кәтибә Кинйәбулатова. «Уҡытыусым» шиғыры. **Лира Яҡшыбаева (1947).** Авторҙың биографияһы һәм ижады тураһында төп мәғлүмәт. «Уҡытыусы – ул белем биреүсе лә, икенсе әсәй ҙә...» хикәйәһе. (1 с.)	Хикәйәнең мораль-әхлаҡи проблемаһы. Ғаилә конфликты. Иғтибар уҡытыусы образына йүнәлтелгән. Уҡытыусының әхлаҡи ныҡлығы һәм күңел матурлығы, уның ҡыҙҙың тормошондағы роле.	Шиғырҙарҙы һәм хикәйәне тасуири уҡыу; әҫәрҙәрҙе ҡыҫҡаса анализлау; әҫәрҙәрҙе тасуири уҡығанда хис-тойғоларҙы тапшырыу; текст буйынса һорауҙар билдәләү; дәреслек һәм уҡытыусы һорауҙарына яуаптар туплау; эпитеттар, сағыштырыуҙарҙы һәм башҡа һүрәтләмәләрҙе табыу, уларҙың төп фекерҙе асыуға ролен билдәләү; һүҙлек менән эшләү; һүрәтләнгән картиналар, уйҙар һәм хис-тойғолар йәһәтенән бер темаға яҙылған шиғырҙы һәм хикәйәне сағыштырыу, дөйөм һәм үҙенсәлекле яғын асыҡлау; шиғыр ритмын һәм рифмаларҙы асыҡлау, шиғырҙың аһаңлелеге тураһында фекер формалаштырыу; яратҡан уҡытыусының образын телдән һүрәтләү.
Рауил Шаммас (1930). Авторҙың биографияһы һәм ижады тураһында төп мәғлүмәт. Башҡортостан Республиканың халыҡ шағиры (1921). «Уҡытыусыға» тигән шиғыр. **Фәрит Иҫәнғолов (1928-1983).** Авторҙың биографияһы һәм ижады тураһында төп мәғлүмәт. «Уҡытыусы Ғүмәров» хикәйәһе. (1 с.)	Йәш уҡытыусының эшмәкәрлеге. Балалар менән эшләү теләге ҙур. Уҡыу йылы башына тиклем бәйләнеште яйға һалыуы. Буласаҡ синыфына иғтибарлы мөнәсәбәт. Уҡыусыларҙың проблемалары менән танышыу. Уҡыусыларға ихтирам күрһәтеү.	Шиғырҙы тасуири уҡыу; әҫәрҙәрҙе тасуири уҡығанда хис-тойғоларҙы тапшырыу; текст буйынса һорауҙар төҙөү; дәреслек һәм уҡытыусы һорауҙарына яуаптар әҙерләү; шиғыр тексында эпитеттар, сағыштырыуҙар һәм башҡа һүрәтләү сараларын табыу; төп фекерҙе асыуға уларҙың ролен билдәләү; бирелгән картиналар, уй-фекерҙәр һәм хис-тойғолар күҙлегенән бер темаға яҙылған шиғырҙы һәм хикәйәне сағыштырыу, дөйөм һәм үҙенсәлекле яҡтарын асыҡлау.

«Ш. Бабичтың Башҡортостанға булған һөйөү көсө» авторҙың ижады миҫалында. 3Проект, тикшеренеү эштәрен тәҡдим итеү. 3-сө тикшереү эше. (1 с.)	Проекттар, тикшеренеү эштәренең һөҙөмтәләре менән таныштырыу.	Тикшеренеү эштәре һөҙөмтәләрен класс алдында күрһәтеү; презентация маҡсатын иҫәпкә алып, сығыш форматын билдәләү, телдән һәм яҙма текстар төҙөү; үтелгән материалдарҙы һәм үҙ мөмкинлектәреңде иҫәпкә алып, мәсьәләләрҙе сисеү юлын үҙ аллы төҙөү, мультимедиа программаларын, электрон дәреслектәрҙе, электрон китапхана материалдарын файҙаланып, тәҡдим ителгән сиселеш вариантларын дәлилләү; эш планын үҙ аллы төҙөү, уны тормошҡа ашырыу барышында кәрәкле төҙәтмәләр индереү.
БАШҠОРТ СОВЕТ ӘҘӘБИӘТЕ. ХӘҘЕРГЕ БАШҠОРТ ӘҘӘБИӘТЕ (3 с.)		
Ҡадир Даян (1910-1975). Авторҙың биографияһы һәм ижады тураһында төп мәғлүмәт. Драматург, шағир, яҙыусы. «Шайморатов генерал» шиғыры. (1 с.)	Легендар 112-се Башҡорт кавалерия дивизияһы командиры образы. Тыуған илгә һөйөү тойғоһо, ҡаты һынауҙарҙа уның өсөн яуаплылыҡ.	Уҡытыусы хикәйәһен тыңлау йәки генерал Миңлеғәле Минһаж улы Шайморатов тураһында фильмдан өҙөк ҡарау; шиғырҙы тасуири уҡыу; әҫәрҙең йөкмәткеһен, тематикаһын, идея нигеҙен үҙләштереү; шиғыр тексы буйынса һорауҙар төҙөү, һорауҙарға яуаптар әҙерләү, аңлайышһыҙ һүҙҙәрҙе эҙләү һәм уларҙың мәғәнәһен аңлатыу; шиғырҙың лирик геройын билдәләү һәм ҡылыһырлама биреү; экспрессив һүрәтләү һәм художестволы деталдәрҙе анализлау, уларҙың әҫәрҙәге ролен аңлатыу; «Шайморатов генерал» йырын тыңлау; генерал Шайморатов образын телдән һүрәтләү, шиғырҙы яттан һөйләү.
Әнүәр Бикчәнтәев (1913-1989). Авторҙың биографияһы һәм ижады тураһында төп мәғлүмәт. Башҡорт совет яҙыусыһы һәм сценарист. «Бөркөт һауала үлә» повесы (өҙөк). **Рәүеф Насиров (1935-2014).** Авторҙың биографияһы һәм ижады	Повестағы реалистик тенденция. Образдар системаһы. Өфө балалар колонияһында үҫмерҙең ҡатмарлы, ҡапма-ҡаршы тормош осоро. Геройҙың эске донъяһының характер үҙенсәлектәре һәм эволюцияһы. Киҫкен ғәҙеллек, ил өсөн ҙур һынауҙар йылдарында тәрән	Әҫәрҙәрҙе тасуири уҡыу һәм йөкмәткеһен үҙләштереү; һуңғы билдәле факттар нигеҙендә әҫәрҙең йөкмәткеһен анализлау; герой Александр Матросов тураһында тарихи дөрөҫлөктө асыҡлау (Шакирйән Мөхәмәтйәнов); герой тураһында телдән тулы яуап, уның ҡылыҡтарына әхлаҡи баһалау,

тураһында төп мәғлүмәт. Яҙыусы, журналист. «Ил балаһы Шакирйән» повесынан өҙөк. (2 с.)	илһөйәрлек тойғоһо. Геройҙың Бөйөк Ватан һуғышындағы батырлығы. Р. Насиров әҙәбиәт тарихсыһы буларағ. Тарихи дөрөҫлөккә иғтибарҙың көсәйеүе. Повестағы реалистик тенденция. А. Матросовтың яҙмышы. 1924 йылдың 5 февралендәге Учалы ҡала Советының загсында Шакирйән Юныс улы Мөхәмәтйәновтың тыуыуы тураһында яҙма. Архивтағы Шакирйәндең балалар фотоһы. СССР Юстиция министрлығының Бөтә Союз суд экспертизалары ғилми-тикшеренеү институтының һығымтаһы. Ауылдаштарының хәтирәләре һәм раҫлауҙары. Геройҙың эске, рухи көсө матурлығы. Уның тормошона бәйле ваҡиғалар, характер үҙенсәлектәре.	геройға автор мөнәсәбәтен асыҡлау; әҫәрҙәрҙең төп ваҡиға урынынан яңы факттар менән репортаж төҙөү.
«Шакирйән Мөхәмәтйәнов хаҡында мин нимә беләм...». Проект, тикшеренеү эштәрен тәҡдим итеү. 4-се тикшереү эше. (1 с.)	Проекттар, тикшеренеү эштәренең һөҙөмтәләре менән таныштырыу.	Тикшеренеү эштәре һөҙөмтәләрен класс алдында күрһәтеү; презентация маҡсатын иҫәпкә алып, сығыш форматын билдәләү, телдән һәм яҙма текстар төҙөү; үтелгән материалдарҙы һәм үҙ мөмкинлектәреңде иҫәпкә алып, мәсьәләләрҙе сисеү юлын үҙ аллы төҙөү, мультимедиа программаларын, электрон дәреслектәрҙе, электрон китапхана материалдарын файҙаланып, тәҡдим ителгән сиселеш вариантарын дәлилләү; эш планын үҙ аллы төҙөү, уны тормошҡа ашырыу барышында кәрәкле төҙәтмәләр индереү.
Резерв – 1 с.		

7-се класс – 34 сәғәт.

Дөйөм сәғәттәр һаны – 34, шуларҙың 8 сәғәте – тикшереү эштәренә / проект эштәре һөҙөмтәләрен күрһәтеүгә, 1 сәғәте – резервҡа бүленә.

Тематик блоктар, темалар	Төп йөкмәткеһе	Уҡыусылар эшмәкәрлегенең төп төрҙәренә характеристика
ХАЛЫҠТЫҢ АУЫҘ-ТЕЛ ИЖАДЫ – ХӘҘЕРГЕ БАШҠОРТ ӘҘӘБИӘТЕ (8 с.)		
Ирек Кинйәбулатов. «Ҙур ышаныс һеҙгә, Уҡытыусы!» шиғыры. 5-6-сы кластарҙа үтелгән материалды ҡабатлау һәм системалаштырыу. . (1 с.)	Төп тема – ил үҫешендә уҡытыусының роле, йәмғиәттә уҡытыусыларға һәм мәғариф эшенә ихтирам күрһәтеү. Уҡытыусының төплө белеме һәм өлгөлө әхлаҡи сифаттары.	Шиғырҙы тасуири уҡыу; әҫәрҙәрҙе тасуири уҡығанда хис-тойғоларҙы күрһәтеү; текст буйынса һорауҙар төҙөү; дәреслек һәм уҡытыусы һорауҙарына яуаптар; шиғыр тексында эпитеттар, сағыштырыуҙар һәм һүрәтләү сараларын табыу; төп фекерҙе асыуҙа уларҙың ролен билдәләү; әҫәр үҙ эсенә алған тарих осорон билдәләү; әҙәби текста художество деталдәрен ҡулланыу үҙенсәлектәренә аңлатма биреү; һүҙлектәр, иҫкергән лексика һүҙлеге, сит ил һүҙҙәре һүҙлеге, фразеологик, мәҡәлдәр һәм әйтемдәр һүҙлеге, ҡанатлы һүҙҙәр һәм әйтемдәр; уҡытыу-этимологик һүҙлектәрен ҡулланыу.
Әмир Әминев (1953). «Инша» хикәйәһе. (1 с.).	Авторҙың биографияһы һәм ижады тураһында төп мәғлүмәт. Яҙыусы, публицист. «Инша» хикәйәһе. Геройҙың үҙенсәлектәре – ауыл малайының тирә-яҡ мөхитте аңлауы. Малайҙың тыуған тәбиғәте тураһында тәүге ижади шиғырҙары. Тәбиғәт күренештәрен тасуирлау аша кешенең рухи кәйефен, хәл-торошон сағылдырыу. Геройҙың юғары әхлаҡи, рухи камиллығы сығанаҡтары.	Тексты ярым тауыш менән уҡыу; әҫәр геройҙарының һәм персонаждарының күңел торошона характеристика; замандың оҡшаш көнүҙәк проблемаларын асыҡлау; хикәйә тексында төп ваҡиғаға аңлатма биреү; хикәйә исеменең әһәмиәтен билдәләү.
Рәми Ғарипов. «Тел» шиғыры.	Туған телгә һөйөү тойғоһон сағылдырыу. Уның байлығы һәм	Уҡытыусы хикәйәһен йәки аудиояҙманы тыңлау, Рәми Ғарипов һәм Рәсүл Ғамзатовтың биографияһы

Рәсүл Ғамзатов (1923-2003). «Туған тел» шиғыры (башҡорт теленә Рәми Ғарипов тәржемәһендә). (2 с.).	матурлығы тураһында. Туған тел – кешенең рухи таянысы. *Әҙәбиәт теорияһы:* фольклор, тарихи йырҙар.	тураһында презентация ҡарау; комментарий һәм әңгәмә менән шиғыр уҡыу; хәҙерге башҡорт әҙәби телен үҫтереүҙә шағирҙар һәм яҙыусылар ижадының роле тураһында хикәйә төҙөү (өйрәнелгән сиктәрендә); Рәми Ғарипов ижадының башҡорт милли телен үҫтереүҙәге роле тураһында үҙ тексыңды төҙөү, әҙәбиәтте өйрәнеү илдең тарихын һәм мәҙәниәтен яҡшыраҡ белергә мөмкинлек биреүен иҫбатлаған миҫалдар табыу (өйрәнелгән сиктәрендә); шиғырҙарҙа башҡорт теленең милли үҙенсәлеген, байлығын, тасуирлаусы миҫалдарҙы, тәҡдимдәрҙе йәки өҙөктәрҙе аңлатыу.
Башҡорт халыҡ ижады. Йырҙар. Риүәйәттәр һәм легендалар (2 с.)	Йырҙар халыҡ ауыҙ-тел ижады төрҙәренең береһе булараҡ. Көйҙәренең характерына ҡарап, башҡорт халыҡ йырҙарының икегә бүленеүе: оҙон йырҙары һәм ҡыҫҡаса йырҙар. Йырҙарҙың тематикаһы. «Урал», «Эскадрон», «Азамат», «Салауат», «Любизар», «Ҡаһым түрә», «Икенсе әрме», «Салауат телмәре» тарихи йырҙары. Баструкка ябылған, һөргөнгә ебәрелгән кешеләр тураһында йырҙар һәм хикәйәттәр: «Буранбай», «Бейеш». Кантондар тураһындағы йырҙар: «Ҡолой кантон», «Абдулла ахун», «Тәфтиләү». Был йырҙарҙа халыҡтың ҡарашының ҡапма-ҡаршылығы. Ҡатын-ҡыҙҙарҙың ауыр яҙмышы хаҡында риүәйәттәр һәм йырҙар: «Зөлхизә», «Таштуғай», «Ғилмияза». Легендаларҙың риүәйәттән айырмаһы. Легендаларҙа төп образдар. Легендалар	Башҡорт фольклорында йыр жанрын билдәләү; оҙон һәм ҡыҫҡа көйҙәрҙе айырыу; халыҡ йырҙары төрҙәрен белеү һәм үҙ аллы билдәләй белеү: тарихи йырҙар, тарихи көнкүреш йырҙары, ҡатын-ҡыҙҙарҙың фажиғәле тормошона арналған мөхәббәт хаҡында йырҙары; йырҙарҙың айырмалыҡтарын һәм художество үҙенсәлектәрен билдәләү; аудиояҙмала йырҙар тыңлау һәм текстарҙы тасуири уҡыу; хис-тойғо һәм кисерештәр трансляцияһы аспектында уҡылғанды аңлау; тарихи экскурстар, эпик йырҙарға тарихи аңлатмалар төҙөү; үҙ-үҙен тотошо, ҡылыҡтары һәм тәртиптәре нигеҙендә лирик персонаждарға характеристика биреү; йырҙар теленә күҙәтеү яһау, эпитеттар, метафоралар һәм сағыштырыуҙарҙы табыу, уларҙың ролен аңлау; дәреслек бүлексәһе менән аналитик эш, уҡытыусы һорауҙарына яуап биреү, легенда, риүәйәттәр терминдарына төшөнөү, легенда, риүәйәттәр тураһында коллектив һөйләшеү.

	тематикаһы. Топонимик легендалар, тарихи легендалар, көнкүреш легендалары. «Ерәнсә сәсән һәм хан» әкиәте. Әкиәттең йөкмәткеһе. Ерәнсә сәсән образы. Милли характерҙың сәсәндәр образында кәүҙәләнеше: аҡыллылыҡ, тәрән аҡыл менән эш итеү, телмәр образлылығы. *Әҙәбиәт теорияһы:* риүәйәт, легенда.	
Мифтахетдин Аҡмулла (1831-1895). Биографияһы. «Башҡорттарым, уҡыу кәрәк!», «Дуҫлыҡ», «Нәфсе», «Аттың ниһен маҡтайһың?», «Нәсихәттәр» шиғырҙары. (2 с.)	Халыҡты мәғрифәтселеккә саҡырыу. Уның шиғриәтенең төп идеяһы һәм йөкмәткеһе. Халыҡ педагогикаһының сағылышы, социаль мотивтар. Шағирҙың сатираһы. Шиғырҙарыныың идея-эстетик йөкмәткеһе. Башҡорт әҙәбиәтендә Мифтахетдин Аҡмулла ижадының тотҡан урыны.	Уҡытыусының авторҙың биографияһы тураһында хикәйәһен тыңлау; аудиояҙманы йәки уҡытыусының бер шиғыр уҡыу тыңлау; шағирҙың шиғырҙарын ҡысҡырып, тасуири уҡыу; оҡшаған урындарын уҡыу; уҡыған әҙәби әҫәрҙең йөкмәткеһе буйынса үҙ аллы һорауҙар төҙөү; парҙар менән эшләү, төркөмләп тикшеренеү эше, шиғырҙарҙан өҙөктәргә комментарий биреү, тел үҙенсәлектәрен һәм тасуирлау сараларын асыҡлау; үҙ позицияңды нигеҙләү өсөн аргументтар һайлай белеү.
Мәжит Ғафури. «Үҙем һәм халҡым», «Мин ҡайҙа?», «Гөлдәр баҡсаһында» шиғырҙарында мәғрифәтселек идеялары. «Һарыҡты кем ашаған?», «Ат менән эт» **мәҫәлдәре**. (2 с.)	Жанр үҙенсәлектәре. Мәҫәлдәр теленең образлылығы. Уның мәҫәлдәрен И.А. Крылов мәҫәлдәре менән сағыштырыу. Йөкмәткеһе, поэтик телмәре, шиғыры, жанр үҙенсәлеге буйынса мәҫәл структураһын анализлау. И.А. Крылов һәм М. Ғафури мәҫәлдәренең күсмә мәғәнәһе, хәҙерге заманда уларҙың функциональ роле.	Әҫәрҙәр проблематикаһын һәм идея идея ниәтен билдәләү, геройҙарға ҡылыҡһырлама, йөкмәткеһенә үҙ ҡарашыңды белдереү, позицияны нигеҙләү; яҙыусы тураһында телдән хикәйә төҙөү; сәхнәләштерелгән мәҫәлде ҡарау (видеояҙмала) һәм режиссерҙың ҡарарҙарын аңлау, актерҙарҙың уйнауын баһалау; әҫәрҙәрҙә темалар оҡшашлығын асыҡлау; мәҫәл ролдәре буйынса тасуири уҡыу; И.А. Крылов менән М. Ғафуриҙың таныш мәҫәлдәрен сағыштырыу, дөйөм һәм үҙенсәлекле урындарҙы асыҡлау, мәҫәлдәрҙә аллегория менән моралде табыу.

«Йырҙарҙа – халыҡ тарихы». Проект, тикшеренеү эштәрен тәҡдим итеү. 1-се тикшереү эше. (1 с.)	Проекттар, тикшеренеү эштәренең һөҙөмтәләре менән таныштырыу.	Тикшеренеү эштәре һөҙөмтәләрен класс алдында күрһәтеү; презентация маҡсатын иҫәпкә алып, сығыш форматын билдәләү, телдән һәм яҙма текстар төҙөү; эш планын үҙ аллы төҙөү, уны тормошҡа ашырыу барышында кәрәкле төҙәтмәләр индереү.
БАШҠОРТ ӘҘӘБИӘТЕ XIX БЫУАТ – XX БЫУАТ БАШЫ. БАШҠОРТ СОВЕТ ӘҘӘБИӘТЕ (8 с.).		
Василий Зефиров. «Йәнтүрә» хикәйәһе. (1 с.)	1812 йылғы Ватан һуғышы ваҡиғалары. Рәсәйҙә йәшәүсе төрлө халыҡтарҙың Наполеон армияһына ҡаршы азатлыҡ көрәше. Башҡорт ҡатын-ҡыҙҙарының үҙҙәренең ирҙәре менән француздарға ҡаршы һуғышта ҡатнашыуы тураһында мәғлүмәттәр.	Башҡорттарҙың халыҡ ижады үҙенсәлеген аңлау, уларҙы В. Зефировтың хикәйәһе менән сағыштырыу; хикәйәлә фольклор йолаларын һәм яҙма әҙәбиәт билдәләрен берләштереү миҫалын табыу; һылтанмалар килтереп, әҫәрҙең тексы буйынса һорауҙарға телдән яуаптар төҙөү; уҡылғанға шәхси мөнәсәбәтте сағылдырыу; әҫәрҙе тәҡдим ителгән схема буйынса анализлау; белешмә әҙәбиәтте һәм Интернет ресурстарын файҙаланып, яҙыусының биографияһы тураһында өҫтәмә материал һайлау.
Шәйехзада Бабич. «Көтәм», «Ҡурайҡайға», «Салауат батыр» шиғырҙары. «Башҡорт халҡына көйлө хитап» шиғыры (өҙөк) (2 с.).	Шиғриәттең үҙенсәлектәре: халыҡсанлыҡ, ябайлыҡ, шиғыр төҙөлөшөнөң еңеллеге.	Шиғырҙарҙы тасуири уҡыу; йөкмәткеһен үҙләштереү, идеяны һәм теманы билдәләү; шиғырҙар буйынса һорауҙар төҙөү һәм был һорауҙарға яуап табыу; Ш. Бабичтың тормошо һәм ижады тураһында материалдар һайлап алыу һәм яңы белемдәрҙе дөйөмләштереү; «Бабич» фильмын ҡарау.
Дауыт Юлтый (1893-1938). Тормошо һәм ижады. «Тимеркәй фәлсәфәһе» хикәйәһе (2 с.).	Ябай кешенең фажиғәле яҙмышын, эске донъяһын, уйланыуҙарын, хыялдарын һүрәтләү. Тимеркәй образы. Сәми ҡарт образы. ауыл байы Ҡотлоярҙың кешелекһеҙлеге.	Хикәйәне тасуири уҡыу, тематиканы асыу, әҫәрҙең йөкмәткеһен үҙләштереү; темаһын һәм идеяһын билдәләү, «Тимеркәй фәлсәфәһе» хикәйәһе буйынса һорауҙар һәм яуаптар төҙөү; фольклор элементтарын табыу һәм уларҙың ролдәрен билдәләү; Тимеркәй образына характеристика биреү; кире геройҙарҙы эҙләү һәм уларҙың характерлы һыҙаттарын билдәләү; әҫәрҙе һөйләү өсөн тезислы план төҙөү.

Һәҙиә Дәүләтшина (1905-1954). Тормошо һәм ижады. «Айбикә» повесы. (3 с.)	Ауылды социалистик үҙгәртеүҙә әүҙем ҡатнашыусы ҡатын-ҡыҙ образы. Хикәйәләү теленең байлығы. Образдарға характеристика. *Әҙәбиәт теорияһы:* әҙәби әҫәрҙәрҙә образ, әҙәби әҫәрҙә персонаждарҙың холоҡ-фиғелен асыу саралары.	Уҡытыусы хикәйәһен тыңлау йәки яҙыусының тормошо һәм ижады тураһында фильм ҡарау; әҫәрҙе тасуири уҡыу, идеяны табыу, повестың яҙылыу ваҡытын билдәләү; әҫәр тексы буйынса һорауҙар төҙөү; һорауҙарға яуаптар һайлау; киңәйтелгән план төҙөү һәм әҫәрҙең йөкмәткеһен һөйләп биреү; Һәҙиә Дәүләтшинаның фажиғәле яҙмышы тураһында телдән хикәйә төҙөү; әҫәр өҙөгөн ятҡа һөйләү (уҡытыусы һайлауы буйынса).
«Һ. Дәүләтшинаның ҡаһарман яҙмышы». Проект, тикшеренеү эштәрен тәҡдим итеү. 2-се тикшереү эше. (1 с.)	Проекттар, тикшеренеү эштәренең һөҙөмтәләре менән таныштырыу.	Тикшеренеү эштәре һөҙөмтәләрен класс алдында күрһәтеү; презентация маҡсатын иҫәпкә алып, сығыш форматын билдәләү, телдән һәм яҙма текстар төҙөү; үтелгән материалдарҙы һәм үҙ мөмкинлектәреңде иҫәпкә алып, мәсьәләләрҙе сисеү юлын үҙ аллы төҙөү, тәҡдим ителгән сиселеш вариантарын дәлилләү; эш планын үҙ аллы төҙөү, уны тормошҡа ашырыу барышында кәрәкле төҙәтмәләр индереү.
БАШҠОРТ СОВЕТ ӘҘӘБИӘТЕ. РУС ӘҘӘБИӘТЕ (10 с.)		
Рәшит Ниғмәти. Тормошо һәм ижады. «Йәмле Ағиҙел буйҙары» поэмаһы (2 с.).	Үҙәк образ – Ағиҙел йылғаһының Тыуған илде кәүҙәләндереүе, ярҙары буйында булған бөтә тарихтарға шаһит булыуы. Башҡорт халҡының тарихы, бәхетле киләсәк өсөн көрәше. Поэмала кешеләрҙе һәм тәбиғәтте һүрәтләү үҙенсәлектәре. Персоналдарҙың эске торошо. Халыҡ ижады традициялары. Тел һәм һүрәтләү саралары.	Поэма тексын уҡыу һәм анализлау; әҫәрҙең образдар системаһын һәм композиция үҙенсәлектәрен асыу; поэманың лирик геройына характеристика; проблеманы аңлай белеү; фараз итеү; материалды структуралаштырыу; текста тасуирлауҙың шиғри сараларын билдәләү һәм уларҙың роле; уҡытыусының һайлауы буйынса поэманың өҙөктәрен яттан һөйләү, автор тойғоларын тауыш һәм интонация ярҙамында еткерә белеү.
Мостай Кәрим. «Тормош миҙгелдәре» китабынан «Ап-аҡ моғжизә» хикәйәһе. Айгөл иле» драмаһы	«Ап-аҡ моғжизә» хикәйәһе. Дуҫҡа тоғролоҡ. Аҡсал образы. Хайуандарға һөйөү һәм иғтибар тәрбиәләү. «Айгөл иле» драмаһы. Драманың йөкмәткеһе, темаһы,	Хикәйәне уҡыу; әҙәби әҫәрҙе сылбыр буйлап һөйләү (берәр һөйләмләп); хикәйә сюжетының сиселешен табыу, тематиканы, проблематиканы һәм

(3 с.).	идеяһы, образдары. Геройҙар исемлеге төҙөлдө. Сюжетты художестволы эшкәртеү үҙенсәлектәре. Драма теле. *Әҙәбиәт теорияһы:* сюжет һәм композиция, образдар системаһы.	идея уйын билдәләү; драма геройҙары диалогын ролдәргә бүлеп уҡыу; тәбиғәтте һүрәтләү; «Айгөл иле» драмаһының төп геройының хәл-торошо; геройҙарҙы һүрәтләү өсөн әҙәби әҫәр тексынан өҙөк һайлап алыу; геройҙарҙы асыу сараларын билдәләү (ҡылыҡ, портрет, пейзаж, автор баһаһы); тиҫтереңдең телмәр сығышын баһалау; авторҙың позицияһын асыҡлау һәм интерпретациялау.
Михаил Шолохов (1905-1984). Башҡорт теленә Сабир Шәрипов тәржемәләгән «Кеше яҙмышы» хикәйәһе (1 с.).	«Кеше яҙмышы» хикәйәһенең яҙылыу тарихы – хикәйәнең нигеҙендә реаль ваҡиғалар ятыуы. Һуғыш темаһы. Кеше рухының көсө, тормош мәғәнәһен эҙләү. Әҫәрҙең композицияһы – хикәйә эсендә хикәйә.	Хикәйәнең сюжетына ҡылыҡһырлама биреү, уның тематикаһын, проблематикаһын һәм идея ниәтен тикшереү; геройҙарға характеристика биреү өсөн әҙәби әҫәр тексынан өҙөктәр һайлап алыу; геройҙарҙы асыу сараларын билдәләү (ҡылыҡ, портрет, пейзаж; авторҙың телмәрен асыҡлау һәм интерпретациялау); тиҫтеренең телмәр сығышын баһалау.
Ғайса Хөсәйенов (1928-1921). Тормошо һәм ижады. Башҡортостан Республиканың халыҡ яҙыусыһы (2008), яҙыусы, ғалим, әҙәбиәт белгесе, филология фәндәре докторы, БР Фәндәр академияһы академигы. «Һуңғы тарпан», «Ете ырыу» хикәйәттәре, «Алдар батыр» ҡиссаһы. (2 с.)	Тыуған ерҙең батырҙары образы. Тарихи ысынбарлыҡ.	Башҡорт әҙәбиәтененең тарихи хәрәкәте булараҡ әҙәби процесҡа характеристика, уның төп нигеҙен билдәләү; әҙәбиәт тарихы һәм әҙәби тәнҡит тураһында төшөнсәләр формалаштырыу; Ғ. Хөсәйеновтың хикәйәләрен һәм повестарын уҡыу һәм баһалама биреү (рецензиялау); теманы, төп конфликтты һәм проблематиканың көнүҙәклеген, әҫәрҙәр идеяһын асыҡлау; образдарға характеристика биреү.
Яныбай Хамматов (1925-2000). Авторҙың биографияһы һәм ижады тураһында төп мәғлүмәт. «Бөртөклəп йыйыла алтын» романынан «Ғәйзулла» өҙөгө (2 с.).	Башҡортостан ерендәге XX быуат көнкүреше картиналары, империалистик һуғыш алды, поэманың характерын һәм идеяһын аңлау өсөн уларҙың әһәмиәте. Идея-тематик йөкмәтке, үҙәк образдар, стилистик-тел үҙенсәлектәре. Халыҡтың	Романдан өҙөктө тасуири уҡыу; идея-тематик йөкмәткене билдәләү; йөкмәткә буйынса һорауҙар яҙыу; парҙар йәки төркөмдәр буйынса һорауҙар бүлеү; яуаптарҙы анализлау; башҡорттарҙың тәбиғәт байлыҡтарына мөнәсәбәтен асыҡлау; Интернетта башҡорттарҙың мифологияһы тураһында мәғлүмәт эҙләү; дәреслек бүлексәләре менән аналитик эш итеү,

	донъяны мифологик күҙаллауы. Хикәйәләү тураһында төшөнсә.	уҡытыусының һорауҙарына яуаптар әҙерләү, терминдар менән эшләү.
«Мостай Кәримгә бағышлана...». Проект, тикшеренеү эштәрен тәҡдим итеү. 3-сө тикшереү эше. (1 с.)	Проекттар, тикшеренеү эштәренең һөҙөмтәләре менән таныштырыу.	Тикшеренеү эштәре һөҙөмтәләрен класс алдында күрһәтеү; презентация маҡсатын иҫәпкә алып, сығыш форматын билдәләү, телдән һәм яҙма текстар төҙөү; эш планын үҙ аллы төҙөү, уны тормошҡа ашырыу барышында кәрәкле төҙәтмәләр индереү.
Рамаҙан Өмөтбаев (1924-1997). Тормошо һәм ижады. «Атлы башҡорт» повесынан өҙөк (2 с.).	Легендар 112-се Башҡорт кавалерия дивизияһының данлы юлы. Башҡорт яугире-кавалерисы һәм уның атының Бөйөк Ватан һуғышы йылдарындағы яҙмышы. Совет яугирҙарының батырлығы, ватансылығы, фиҙаҡәрлеге, һуғыштың фажиғәле йылдарында ауырлыҡтар һәм шатлыҡтар.	Әҫәрҙе тасуири уҡыу; йөкмәткеһе буйынса һорауҙар төҙөү; дәреслек бүлексәләре менән аналитик эш, художестволы тексты комментарийлы уҡыу, уҡытыусының лекцияһын тыңлау һәм уның планын төҙөү; Бөйөк Ватан һуғышы осоронда башҡорт атлыларының ҡаһарманлығы тураһында хикәйә төҙөү; был темаға ирекле әңгәмә.
Резерв – 1 ч.		

8-се класс – 34 сәғәт.

Дөйөм сәғәттәр һаны – 34, шуларҙың 8 сәғәте – тикшереү эштәренә / проект эштәре һөҙөмтәләрен күрһәтеүгә, 1 сәғәте – резервҡа бүленә.

Тематик блоктар, темалар	Төп йөкмәткеһе	Уҡыусылар эшмәкәрлегенең төп төрҙәренә характеристика
ХӘҘЕРГЕ БАШҠОРТ ӘҘӘБИӘТЕ (8 с.)		
Рәшит Назаров (1944-2006). Авторҙың биографияһы һәм ижады тураһында төп мәғлүмәт. «Башҡорт» шиғыры. **Абдулхаҡ Игебаев (1930-2016).** Авторҙың биографияһы һәм ижады тураһында төп мәғлүмәт.	Тыуған ил, тыуған тәбиғәт тураһында шиғырҙар, тирә-йүнде ысын мәғәнәһендә ҡабул итеү. Кеше һәм тәбиғәт. Тыуған яҡ тәбиғәте картиналарын тасуирлау аша кешенең рухи кәйефен, хәл-торошон сағылдырыу. Башҡорт шағирҙарының	Шиғырҙарҙы тасуири уҡыу һәм йөкмәткеһен үҙләштереү; теманы һәм төп идеяны билдәләү; һорауҙар төҙөү һәм текст буйынса һорауҙарға үҙ аллы яуап биреү; Рәшит Назаровтың һәм Абдулхаҡ Игебаевтың тормошо һәм ижады тураһында яңы материалдар йыйыу;

Башҡортостан Республиканың халыҡ шағиры (2010) «Башҡортостан» шиғыры (1 с.).	тыуған тәбиғәтен ҡабул итеүендә уртаҡ һәм индивидуаль һыҙаттары. Абдулхаҡ Игебаев – мөхәббәт, йәшлек романтикаһына дан йырлаусы лирик шағир. Шиғырҙарына көй яҙған. Уның йырҙары ҙур популярлыҡ менән файҙалана: «Беренсе мөхәббәт», «Йәшермәсе, иркәм», «Күңел йәшлекте һағына», «Тыуған яҡ», «Ләйсән» һәм башҡалар. Ул 30-ҙан ашыу шиғри йыйынтыҡ авторы. Шағирҙарҙың туған телгә һөйөүе. Шағирҙар телдең бөйөклөгөн күрһәтә.	шағирҙарҙың башҡорт әҙәбиәте тарихындағы ролен билдәләү, уларҙың яңылыҡтарын билдәләү; художестволы һүрәтләү сараларын һәм уларҙың шиғырҙарҙағы ролен анализлау.
Хәким Ғиләжев (1923-1997). Авторҙың биографияһы һәм ижады тураһында төп мәғлүмәт. Башҡорт шағиры һәм яҙыусыһы. «Башҡорт теле» шиғыры. **Мәҙлит Ямалетдинов (1947-2020).** Авторҙың биографияһы һәм ижады тураһында төп мәғлүмәт. Башҡорт шағиры, яҙыусы, журналист, йәмәғәт эшмәкәре, мөхәррир, сценарист. «Халҡым хазинаһы» шиғыры. **Мәхмүт Хөсәйен (1923-1993).** «Башҡорт теле ғорур яңғырай» шиғыры. (1 с.)	Халыҡ тормошон, милли характерҙы дөйөм проблема – халыҡтың үҙаңын асыу күҙлегенән сығып һүрәтләү. Халыҡ характерындағы ыңғай һыҙаттарҙы поэтикалаштырыу.	Әҫәрҙәр проблематикаһын һәм идея ниәтен билдәләү; геройҙарға ҡылыҡһырлама; йөкмәткеһенә үҙ ҡарашыңды белдереү; үҙ ҡарашыңды дәлилләү; туған тел тураһында телдән хикәйә төҙөү; әҫәрҙәрҙә темалар уртаҡлығын асыҡлау.
Валентин Распутин (1937-2015). «Француз теле дәрестәре» хикәйәһе (Әмир Әминев тәржемәһе). (1 с.)	Повеста һуғыш осоро ауырлыҡтарын сағылдырыу. Йәш геройға хас белем, әхлаҡи тотороҡлоҡ, үҙ бәҫен тойоу.	Тикшерелгән әҫәрҙең дөйөм кешелек йөкмәткеһен асыу; хикәйә темаһын, идеяһын, композиция үҙенсәлектәрен билдәләү; хикәйәнең символик исемен, төп геройҙарҙың образ үҙенсәлектәрен

	Уҡытыусының күңел йомартлығы, уның малай яҙмышындағы роле.	асыҡлау; әҫәрҙе анализлау, композиция элементтарының ролен билдәләү; хикәйәнән өҙөктө тасуири уҡыу.
Дини әҙәбиәт **Рауил Бикбаев.** «Хәҙистәр» шиғыры. **Мәүлит Ямалетдинов.** Сүрәи «әл-Фатиха». Фатиха сүрәһе шиғыры. (1 с.)	Мөхәммәт пәйғәмбәрҙең әйткәндәрен поэтиклаштырыу һәм шиғриәттә Ҡөрьән мотивтарын художестволы сағылдырыу. Ҡөрьән сүрәләренең шиғри тәржемәләре. Доньяны асылына, кешенең рухи камиллығына төшөнөү.	Төп теманы һәм идеяны билдәләү; йөкмәткене үҙләштереү; әҫәрҙе тасуири уҡыу; текст буйынса һорауҙар төҙөү, уларға яуаптар әҙерләү; дәрес темаһы буйынса уҡытыусы хикәйәһен тыңлау.
Шафиҡ Әминев-Тамъяни (1858-1936). Башҡорт шағиры, сәсән-импровизатор. «Урал», «Башҡорт бабаларының тарихы» шиғырҙары (1 с.).	Тыуған илен яҡлаған ир-егеттәрҙе данлау. Тел, стиль үҙенсәлектәре.	Тикшерелгән әҫәрҙең аныҡ тарихи һәм дөйөм кешелек йөкмәткеһен асыу; теманы, идеяны, әҫәр композицияһының үҙенсәлектәрен билдәләү; әҫәрҙәрҙең символик исемен, төп геройҙарҙың образ үҙенсәлектәрен асыҡлау; әҫәрҙән өҙөктө тасуири уҡыу.
Ғәли Ибраһимов (1919-1989). Авторҙың биографияһы һәм ижады тураһында төп мәғлүмәт. Башҡорт яҙыусыһы һәм шағиры. «Кинйә» романы (3 с.).	Романдың яҙылыу тарихы. Пугачевтың көрәштәше Кинйә Арыҫланов образы. Башҡорт халҡының уларҙың ерҙәрен баҫып алыусыларға ҡаршы көрәше. Романдың художество үҙенсәлектәре. Роман теленең һәм стиленең үҙенсәлеге.	Романды уҡыу, уның йөкмәткеһен үҙләштереү; маҡсатынан сығып, текст буйынса һорауҙар төҙөү һәм ентекле яуаптар әҙерләү; сюжет характеристикаһы, әҫәрҙең тематикаһын, проблематикаһын, идея-эстетик йөкмәткеһен билдәләү; план төҙөү; абзацтың төп һүҙҙәрен, бөтә текстың төп мәғәнәһен белдергән өҙөгөн табыу; төп геройҙарға ҡылыҡһырлама, геройҙарҙың ыңғай һәм кире сифаттарын асыҡлау; ҡыҫҡаса һөйләү һәм ентекле һөйләү серҙәрен өйрәнеү; Кинйә Арыҫлановтың һәм уның көрәштәштәренең яҙмышы һәм батырлыҡтары тураһында хикәйә; образдарҙы сағыштырыу, уларҙың тәртибен баһалау; романда фольклор мотивтарын билдәләү; дәреслек бүлексәһе менән аналитик эш, уҡытыусының һорауҙарына яуап биреү, терминдар менән эшләү;

		шул осорҙоң тарихи шәхестәре тураһында коллектив диалог.
«Ғәли Ибраһимов трилогияһында Кинйә Арыҫланов образы» Проект, тикшеренеү эштәрен тәҡдим итеү. 1-се тикшереү эше. (1 с.)	Проекттар, тикшеренеү эштәренең һөҙөмтәләре менән таныштырыу.	Тикшеренеү эштәре һөҙөмтәләрен класс алдында күрһәтеү; презентация маҡсатын иҫәпкә алып, сығыш форматын билдәләү, телдән һәм яҙма текстар төҙөү; эш планын үҙ аллы төҙөү, уны тормошҡа ашырыу барышында кәрәкле төҙәтмәләр индереү.
ХАЛЫҠ АУЫҘ-ТЕЛ ИЖАДЫ. ХӘҘЕРГЕ БАШҠОРТ ӘҘӘБИӘТЕ (8 с.)		
Әйтештәр. «Бер тигәс тә ни яман?», «Аҡмырҙа сәсәндең Ҡобағыш сәсән менән әйтеше». Ҡобайырҙар. «Ил тигәндең кеме юҡ», «Салауат батыр» (2 с.).	Әйтеш – ике аҡындың импровизациялы ярышы, ауыҙ-тел ижадының йыр поэзияһы формаһы. Ҡыллы музыка ҡоралдары аккомпанементы ҡулланып башҡарыла. Ауыҙ-тел әҙәбиәтенең төп жанры. Шиғри бәхәс процесы. Үҙеңдең ижади мөмкинлектәреңде, донъяға ҡараштарыңды асыу. Жанрҙың иң яҡшы өлгөләре – Һабрау йырауҙың Иҙеүкәй батыр менән, Ҡобағыш сәсәндең Аҡмырҙа сәсән менән, Ҡарас сәсәндең ҡаҙаҡ батыры Аҡса менән, Байыҡ сәсәндең ҡаҙаҡ аҡыны Бохара менән, Салауаттың яратҡан ҡыҙы Зөләйха менән шиғри бәхәстәре. *Әҙәбиәт теорияһы:* әйтеш жанры, ҡобайыр.	Ҡобайырҙарҙы тасуири уҡыу; әйтештәрҙе ролдәргә бүлеп уҡыу; сәсәндәрҙең импровизацияларында тематик йүнәлештәрҙе, төп конфликтты һәм проблематиканың көнүҙәклеген, ҡобайырҙар һәм әйтештәр идеяларын билдәләү; башҡорт әҙәбиәтенең тарихы хәрәкәте булараҡ әҙәби процесҡа характеристика биреү, уның нигеҙен билдәләү; әҙәбиәт тарихы һәм әҙәби тәнҡит тураһында төшөнсәләр формалаштырыу; «пафос» төшөнсәһен үҙләштереү.
Яныбай Хамматов. «Төньяҡ амурҙары» романы. (2 с.).	Романдың яҙылыу тарихы. 1812 йылғы Ватан һуғышында башҡорт ғәскәрҙәренең ҡаһарманлығын һүрәтләү. Төп геройҙар. романдың теле һәм стиле.	Романды тасуири уҡыу; идея-тематик йөкмәткене билдәләү; романдың йөкмәткеһе буйынса һорауҙар яҙыу; парҙар йәки төркөмдәр буйынса һорауҙар бүлеү; һорауҙарға яуаптар әҙерләү; яуаптарҙы анализлау; әҫәрҙәрҙә фольклор элементтарын һәм мотивтарын табыу; интернетта башҡорттарҙың Гёте

		менән осрашыуы тураһында материалдар эҙләү; дәреслек бүлексәһе менән аналитик эш итеү, уҡытыусы һорауҙарына яуап биреү; шул замандың тарихи шәхестәре тураһында коллектив диалог.
Ғайса Хөсәйенов. «Һуңғы тарпан» әҫәре. «Ете ырыу» хикәйәһе, «Алдар батыр» повесы. (1 с.)	Тыуған ерҙең батырҙары образы. Тарихи ысынбарлыҡ.	Хикәйәне тасуири уҡыу, уның йөкмәткеһен үҙләштереү; маҡсатынан сығып, текст буйынса һорауҙар төҙөү һәм уларға яуап табыу; сюжетҡа, тематикаға, проблематикаға, хикәйәнең идея-эмоциональ йөкмәткеһенә характеристика; хикәйәнең планын төҙөү; төп геройҙарға характеристика биреү, геройҙарҙың ыңғай һәм кире сифаттарын асыҡлай белеү; ентекле һөйләү; әҫәрҙең яҙмышы һәм Алдар батыр ҡаһарманлыҡтары тураһында бәйән итеү; әҫәрҙә фольклор элементтарын һәм мотивтарын билдәләү; повесть йөкмәткеһен ҡыҫҡаса һөйләп биреү.
Булат Рафиҡов (1934-1998). Авторҙың биографияһы һәм ижады тураһында төп мәғлүмәт. Башҡорт яҙыусыһы һәм шағиры, тәржемәсе, драматург, журналист. «Эйәрелгән ат» повесы (2 с.).	Салауат Юлаевтың, атаһы Юлайҙың, башҡа баш күтәреүселәрҙең Рогервик ҡәлғәһендә тотҡонлоҡтағы тормошо. Повесть геройҙарының рухи ныҡлығы. Салауаттың Тыуған илендә ҡалған ике улының яҙмышы.	Б. Рафиҡов әҫәрҙәренең яҙылыу тарихы менән танышыу; әҫәрҙе тасуи уҡыу; әҫәрҙең жанр һәм композиция үҙенсәлеген билдәләү; мөһим темалар һәм проблемалар тураһында монолог, диалог рәүешендә фекер йөрөтөү; роман сюжет нигеҙҙәрен һәм геройҙарының характерҙарын, эпик хикәйәләүҙең киңлеген билдәләү; геройҙарға ҡылыҡһырлама, художестволы тасуирлау сараларының ролен билдәләү; Салауат Юлаевтың яҙмышы һәм уның ғаиләһе тураһында хикәйә төҙөү.
Рәшит Солтангәрәев (1935-1999). Авторҙың биографияһы һәм ижады тураһында төп мәғлүмәт. Башҡорт яҙыусыһы, публицист. «Осто бөркөт» повесы.	Граждандар һуғышы ваҡиғалары. Комбриг Муса Мортазин образы. Батырлыҡты, Ватан алдындағы хәрби ҡаҙаныштарҙы, фажиғәле һәләк булыуҙы һүрәтләү	Муса батыр тураһындағы повестарҙы тасуири уҡыу; идея-тематик йөкмәткене билдәләү; йөкмәтке буйынса һорауҙар төҙөү; һорауҙарға яуаптар әҙерләү, яуаптарҙы анализлау; интернетта Муса Мортазин ҡулға алынғандан һуң уның балаларының яҙмышы тураһында материалдар эҙләү; дәреслек бүлексәһе

Мәүлит Ямалетдинов. «Ҡотолоу юлҡайҙарын тапманым» повесы. (1 с.).		менән аналитик эш, уҡытыусы һорауҙарына яуап биреү, терминдар менән эшләү; шул осорҙоң тарихи шәхестәре тураһында коллектив диалог.
«Муса Мортазин эҙҙәре буйлап» Проект, тикшеренеү эштәрен тәҡдим итеү. 2-се тикшереү эше. (1 с.)	Проекттар, тикшеренеү эштәренең һөҙөмтәләре менән таныштырыу.	Тикшеренеү эштәре һөҙөмтәләрен класс алдында күрһәтеү; презентация маҡсатын иҫәпкә алып, сығыш форматын билдәләү, телдән һәм яҙма текстар төҙөү; эш планын үҙ аллы төҙөү, уны тормошҡа ашырыу барышында кәрәкле төҙәтмәләр индереү.
БАШҠОРТ СОВЕТ ӘҘӘБИӘТЕ. ХӘҘЕРГЕ БАШҠОРТ ӘҘӘБИӘТЕ (10 с.)		
Ғәлимов Сәләм (1911-1939). Тормошо һәм ижады. «Шоңҡар» поэмаһы (1 с.)	Тема, поэманың идея йөкмәткеһе. Яңы кешенең ҡайтанан тыуыу темаһы. Төп геройҙар (Әхмәт, Гөлнур, яҙыусы, архитектор, капитан, Миңйән). Композицияның үҙенсәлеге һәм байлығы, тел үҙенсәлектәре, образлылыҡ.	Поэманы тасуири уҡыу; класташтарҙың тасуири уҡыуын телдән баһалау, актёрҙарҙың уҡыуы; таныш булмаған һүҙҙәрҙе эҙләү, һүҙлектәр һәм белешмә әҙәбиәт ярҙамында уларҙың әһәмиәтен билдәләү; поэманың сюжетын һөйләү; һорауҙарға телдән һәм яҙма яуаптар; коллектив диалогта ҡатнашыу; поэма геройҙарының ҡылыҡтарына әхлаҡи баһа биреү; геройҙарға характеристика биреү.
Баязит Бикбай (1909-1968). Тормошо һәм ижады. «Ер» поэмаһы, «Ҡаһым түрә» драмаһы (3 с.).	«Ер» поэмаһы – халыҡтарҙың азатлыҡ өсөн күп быуатлыҡ көрәше. Халыҡ һәм ер образын һүрәтләү. Лирик герой образы. Поэманың художество үҙенсәлектәре. «Ҡаһым түрә» драмаһы. Башҡорттарҙың 1812 йылғы Ватан һуғышында ҡатнашыуы. Драманың идея йөкмәткеһе. Рус һәм башҡорт халыҡтары араһында дуҫлыҡ. Халыҡ образы. Драманың төп конфликты. Композицион үҙенсәлектәр. Фольклор жанрҙары һәм элементтары функциялары.	Интернет ресурстарын һәм белешмә әҙәбиәтен файҙаланып, яҙыусы тураһында мәғлүмәттәр эҙләү; яҙыусы тураһында сығыш әҙерләү һәм уның тураһында телдән һөйләү; поэманы тасуири уҡыу, драманы ролдәргә бүлеп уҡыу; һорауҙарға телдән яуап биреү (шул иҫәптән һылтанмаларҙы файҙаланып); коллектив диалогта ҡатнашыу; әҫәрҙәргә һорауҙар төҙөү; геройҙарға ҡылыҡһырлама биреү; авторлыҡ позицияһын сағылдырыуҙың төрлө формаларын анализлау; әҙәбиәт ғилеме терминдары һүҙлеге менән эшләү; проблемалы һорауға телдән һәм яҙма яуап төҙөү.

Зәйнәб Биишева. Тормошо һәм ижады. «Һөнәрсе менән Өйрәнсек» хикәйәһе (2 с.).	Хикәйәнең төп геройҙары. Оҫта һәм өйрәнсек, бер ауылда үҫкән һәм йәшәгән ике күрше. Һөнәрсе һәм Өйрәнсеккә характеристика бирергә. Алдаҡтың асылыуы. Яҡшылыҡтың яуызлыҡты еңеүе.	Әҫәрҙе уҡыу; әҫәрҙең сюжетын, уның тематикаһын, проблематикаһын, идея-эмоциональ йөкмәткеһен тикшереү; геройҙарҙы әхлаҡи яҡтан баһалау; персонаждарҙы сағыштырыу һәм уларҙың сағыштырма характеристикаһы планын төҙөү; геройҙарға яҙма сағыштырма характеристика төҙөү; сюжет элементтарын асыҡлау; һылтанмалы (цитатный) план төҙөү, дәреслектең бүлексәһе менән аналитик эш, уҡытыусының һорауҙарына яуап биреү; терминдар менән эш; замандаштың әхлаҡи тәртибе тураһында коллектив диалогта ҡатнашыу.
Мостай Кәрим. Тормошо һәм ижады. Лирика. «Үлмәҫбай» поэмаһы (1 с.)	Поэманың яҙылыу тарихы. Һуғышта яу һәм кеше һүрәтләнеше. Поэмалағы халыҡ геройы. Автор-хикәйәләүсе образы. Поэмалағы шиғри үҙенсәлектәр, поэманың интонация төрлөлөгө. Башҡорт халыҡ ижады менән бәйләнеше. Юмор. Бөйөк Ватан һуғышы йылдарында М.Кәрим ижады.	Шиғырҙарҙы, поэманы тасуири уҡыу; йөкмәткене үҙләштереү, идеяны һәм теманы билдәләү; әҫәрҙәр буйынса һорауҙар төҙөү, һорауҙарға яуаптар төҙөү; Мостай Кәримдең тормошо һәм ижады тураһында яңы материал һайлау, алған яңы белемдәрҙе дөйөмләштереү; «Йәшәйһе бар» шиғырын һәм драманан өҙөктө яттан һөйләү; ««Үлмәҫбай» поэмаһында халыҡ юморы һәм сатираһы» тигән темаға ҡыҫҡа инша яҙыу.
Рәми Ғарипов. Шағирҙың биографияһы. «Урал йөрәге», «Аманат» шиғырҙары. «Уйҙарым» ҡобайыры (1 с.).	Туған тел матурлығын данлау, туған телгә ҡарата ихтирам тәрбиәләү. Тыуған ергә, тәбиғәткә һөйөү.	Шиғырҙарҙы тасуири уҡыу; әҫәрҙәрҙең йөкмәткеһен, тематикаһын, идея нигеҙен үҙләштереү; һорауҙарға яуаптар әҙерләү, аңлашылмаған һүҙҙәрҙе эҙләү һәм уларҙың мәғәнәһен аңлатыу; һәр шиғырҙың лирик геройын билдәләү һәм характерлау; тасуирлау сараларын һәм художество деталдәрен анализлау, әҫәрҙә уларҙың ролен аңлатыу; Рәми Ғариповтың тормошо һәм ижады тураһында яңы материал һайлау, яңы белемдәрҙе дөйөмләштереү.
Рауил Бикбаев, «Башҡортостан бында башлана», «Йүкәләрҙән һығылып бал тама» шиғырҙары	Тыуған ергә һөйөү, уның именлеге, тәбиғәтте һаҡлау, халыҡ яҙмышы өсөн	Әҫәрҙәрҙе тасуири уҡыу, йөкмәткеһен үҙләштереү, идеяны һәм теманы, идея нигеҙен билдәләү; һорауҙы текст буйынса төҙөү, һорауҙарға яуаптар әҙерләү,

(1 с.).	борсолоу, кешеләр араһында дуҫлыҡ, тормошҡа аңлы мөнәсәбәт проблемалары.	аңлашылмаған һүҙҙәр эҙләү һәм уларҙың мәғәнәһен аңлатыу; һәр шиғырҙың лирик геройын билдәләү һәм характерлау; тасуирлау сараларын һәм художество деталдәрен анализлау, уларҙың әҫәрҙәге ролен аңлатыу.
Роберт Паль (1938). «Уралым» шиғыры. **Талха Ғиниәтуллин (1925-1919).** «Мәтрүшкә еҫе», «Әсә һәм бала» хикәйәләре (1 с.)	«Уралым» шиғыры. Уралдың матурлығын данлау. Кеше һәм тәбиғәт. Пейзажының үҙенсәлеге. Лирик геройҙың патриотик тойғолары. «Мәтрүшкә еҫе», «Әсә һәм бала» хикәйәләре. Әҫәрҙәрҙә эске донъя сафлығын, ябай кешеләрҙең күңел күркәмлеген һүрәтләү. Һуғыш, ауыл кешеләренең ауыр тормошо, уларҙың үҙ-ара мөнәсәбәттәре темаһы.	Әҫәрҙәрҙе тасуири уҡыу; әҫәрҙең сюжетына, уның тематикаһына, проблематикаһына, идея-эмоциональ йөкмәткеһенә характеристика; геройҙарҙы әхлаҡи яҡтан баһалау; персонаждарҙы сағыштырыу һәм уларҙың сағыштырма характеристикалары планын төҙөү; дәреслектең бүлексәһе менән аналитик эш, уҡытыусы һорауҙарына яуаптар, терминдар менән эш итеү; Т. Ғиниәтуллиндың (А. Генатуллин) ижады тураһында коллектив диалог.
Үлмәҫбай поэмаһында М. Кәримдең сатирик оҫталығы» Проект, тикшеренеү эштәрен тәҡдим итеү. 3-сө тикшереү эше. (1 с.)	Проекттар, тикшеренеү эштәренең һөҙөмтәләре менән таныштырыу.	Тикшеренеү эштәре һөҙөмтәләрен класс алдында күрһәтеү; презентация маҡсатын иҫәпкә алып, сығыш форматын билдәләү, телдән һәм яҙма текстар төҙөү; эш планын үҙ аллы төҙөү, уны тормошҡа ашырыу барышында кәрәкле төҙәтмәләр индереү.
ХӘҘЕРГЕ БАШҠОРТ ӘҘӘБИӘТЕ (3 с.)		
Назар Нәжми. «Аҡшишмә», «Һинең ниндәй улыңмын мин» шиғырҙары (1 с.)	Башҡортостан образы һәм уның иҫтәлекле урындарын тасуирлау. Тыуған еребеҙ, тыуған ҡалаһыбыҙ һәм тыуған ауылыбыҙ образы. Тыуған ергә һөйөү тойғоһон һүрәтләү. Лирик герой образы.	Шиғырҙарҙы тасуири уҡыу, йөкмәткене анализлау; текстар буйынса һорауҙар төҙөү һәм уларға яуап биреү; лирик герой образына характеристика; Өфөгә арналған «Өфө – гүзәл баш ҡалам» йырын яттан һөйләү; шиғырҙарҙың тел һәм стилистик үҙенсәлектәрен билдәләү; Назар Нәжмиҙең тормошо һәм ижады тураһында яңы материал һайлау, яңы белемдәрҙе дөйөмләштереү.
Әмир Әминев. «Ҡытайгород» повесы	Ер мәсьәләһе. Менталитет, әхлаҡ, шәхес азатлығы-азатһыҙлығы, халыҡтың	Повесты уҡыу; идея-тематик йөкмәткене билдәләү; повеста күтәрелгән төп проблемаларҙы

(1 с.)	мәғлүмәтлелеге, ассимиляциялар, милли үҙенсәлекте, телде һәм мәҙәниәтте юғалтыу, Ватанды сит ил кешеләренә һатыу тураһында уйланыуҙар. Сатира. Антитеза алымы. Әҫәр сюжетын төҙөү үҙенсәлектәре.	билдәләү; йөкмәткe буйынса һорауҙар төҙөү; һорауҙарҙы парҙар йәки төркөмдәр буйынса бүлеү; яуаптарҙы анализлау; Әмир Әминевтың ижады тураһында коллектив диалог.
Ринат Камал (1954). Авторҙың биографияһы һәм ижады тураһында төп мәғлүмәт. «Таня-Таңһылыу» романы (1 ч.)	Әҫәрҙең идея йөкмәткeһe. Төп тема. Туған телгә һөйөү, милләткә ихтирам тәрбиәләү. Әҫәрҙең жанр төҙөлөшө үҙенсәлектәре. Романдың төп образдары. Көнһылыу, Фәнисә, Петрикҡа характеристика. Әҫәр геройының яҙмышы аша тотош халыҡтың яҙмышын сағылдырыу.	Әҫәрҙе тасуири уҡыу; идея-тематик йөкмәткeһeн билдәләү; романдың йөкмәткeһe буйынса һорауҙар төҙөү; парҙар йәки төркөмдәр буйынса һорауҙар бүлеү; һорауҙарға яуаптар әҙерләү; яуаптарҙы анализлау; дәреслек бүлексәләре менән аналитик эш, уҡытыусының һорауҙарына яуаптар биреү; романдың көнүҙәк проблемалары тураһында коллектив диалог; образдарға сағыштырма планда ҡылыҡһырлама биреү; текст һылтанмаларын (цитаталарын) ҡулланып план төҙөү; Интернет селтәрендә яҙыусының ижады тураһында материал эҙләү.
«Беҙҙең яҡташтар Тыуған илде һаҡланылар» Проект, тикшеренеү эштәрен тәҡдим итеү. 4-се тикшереү эше. (1 с.)	Проекттар, тикшеренеү эштәренең һөҙөмтәләре менән таныштырыу.	Тикшеренеү эштәре һөҙөмтәләрен класс алдында күрһәтеү; презентация маҡсатын иҫәпкә алып, сығыш форматын билдәләү, телдән һәм яҙма текстар төҙөү; эш планын үҙ аллы төҙөү, уны тормошҡа ашырыу барышында кәрәкле төҙәтмәләр индереү.
Резерв – 1 с.		

9-се класс – 34 сәғәт.

Дөйөм сәғәттәр һаны – 34, шуларҙың 8 сәғәте – тикшереү эштәренә / проект эштәре һөҙөмтәләрен күрһәтеүгә, 1 сәғәте – резервҡа бүленә.

Тематик блоктар, темалар	Төп йөкмәткеһе	Уҡыусылар эшмәкәрлегенең төп төрҙәренә характеристика
ХАЛЫҠТЫҢ АУЫҘ-ТЕЛ ИЖАДЫ (8 с.)		
Инеш. Нәфис әҙәбиәт – сәнғәт төрө (1 с.).	Нәфис әҙәбиәт – сәнғәт төрө. Художестволы әҙәбиәттең үҙенсәлеге. Сәнғәт төрҙәре менән сағыштырыу. Нәфис әҙәбиәттең күп планлылығы. Ике төп яғы: 1) уйлап сығарылған булыуы, «һүҙҙән тыш» ысынбарлыҡ образдары; 2) ғәмәлдә телмәр конструкциялары, һүҙ структуралары.	Уҡытыусы аңлатыуын тыңлау; иптәштәренең сығыштарын анализлау; дәреслек менән үҙ аллы эшләү; фәнни-популяр әҙәбиәт менән эшләү; йәмғиәт һәм дәүләт тормошонда, хәҙерге донъяла, кеше тормошонда туған әҙәбиәттең ролен билдәләү.
Башҡорт халыҡ ижады. Ҡарһүҙҙәр. Йола поэзияһы (1 с.).	Башҡорттарҙың ғаилә-көнкүреш йола мәҙәниәте – халыҡтың тарихи-генетик, рухи, иҡтисади-хоҡуҡи, идеологик тормошоноң мөһим бер өлөшө. Йола мәҙәниәтенең ғаилә-көнкүреш һәм тәбиғәт миҙгеле (календарь) йолаларына бүленеүе.	Фольклор әҫәрҙәрен тасуири уҡыу, уларға аңлатма биреү; уҡыу процесында уҡығандарға ҡарата шәхси мөнәсәбәтте белдереү; телдән хәбәр итеү, уҡыған текст буйынса һорауҙарға яуап биреү; ижади эш башҡарыу, үҙ фекереңде дәлилләп әйтеү; дәреслек менән аналитик эш, уҡытыусы һорауҙарына яуап биреү, терминдар менән эшләү.
Эпос **«Урал батыр»** эпосы» (2 с.).	Шиғри үҙенсәлектәре һәм ритмикаһы. Тарихилығы, мифологик нигеҙе. Әхлаҡ проблемалары. Яҡшылыҡ менән яуызлыҡтың көрәше. Урал менән Шүлгәндең ике туғандың сағыштырма характеристикаһы. Баһадир образы тураһында халыҡ төшөнсәһе. Әкиәт деталдәренең роле. Илһөйәрлек һәм гуманистик мәғәнә. Эпостың мифологик нигеҙе. Халыҡ бәхете өсөн тәбиғәттең стихиялы көстәренә ҡаршы көрәш идеяһы. Кешенең үлемһеҙлеге һәм тәбиғәт темаһы. Халыҡ философияһы. Самрау батша һәм халыҡ йәмғиәт идеалдары булған. Фантастика һәм реализм элементтары. Урал батыр образы	Эпосты аңлатып уҡыу; иҫкергән һүҙҙәр һүҙлеген төҙөү; эпостың мифологик нигеҙен, төп идеяһын, кеше ҡиммәте һәм үлемһеҙлек идеяһын билдәләү һәм аңлау; халыҡ философияһын һәм педагогикаһын тәрән аңлауҙы һәм индереүҙе анализлау; Урал һәм Шүлгән образдарын сағыштырма характеристика; һөйләү, телдән хәбәр итеү; дәреслек бүлексәһе менән аналитик эш; эпостың донъя күләмендә урынын билдәләү.

	халыҡ идеалы булараҡ. «Урал батыр» эпосының донъя мәҙәниәтендә тотҡан урыны. *Әҙәбиәт теорияһы:* эпос.	
«Иҙеүкәй менән Мораҙым» эпосы» (1 с.).	Башҡорт халҡының татар-монгол иҙеүенән азат итеү өсөн көрәшен сағылдырыу. Төп герой Иҙеүкәй образы, унда халыҡтың ғәҙел хаким тураһындағы хыялы кәүҙәләнеше. Эпостың шиғри үҙенсәлектәре. Батырлыҡты һәм физаҡәрлекте данлау. Тыуған ерҙе азат итеү өсөн көрәш. Эпостың композицияһы. Тел һәм стиль.	Эпосты уҡыу; эпос тибын билдәләү; төп идеяны, ата менә ул мөнәсәбәтен, сюжет һәм композицияны билдәләү һәм аңлау; халыҡ философияһын һәм педагогикаһын үҙенә туплаған йырау образына, төп геройҙарға ҡылыҡһырлама биреү; Батырлыҡ традицияларын өлгөләрен табыу; эпостың төрки фольклористикаһында тотҡан урындарын билдәләү.
Йырау һәм сәсәндәр ижады (2 с.).	Ауыҙ-тел әҙәбиәте – профессиональ һүҙ оҫталарының ижады. Уларҙың шиғри формала барлыҡҡа килеүе. Тәүге билдәләмәләрҙең барлыҡҡа килеүе – һынсы, баҡсы, йырау. Эпостарҙа, ҡобайырҙарҙа, йырау һәм сәсәндәр йырҙарында көнүҙәк темалар. Ауыҙ-тел әҙәбиәтендә төп темалар: алыш, көрәш. Был теманың өс йүнәлеше: батырҙарҙы, ҡаһарманлыҡты, хәрби башлыҡтарҙы данлау; дошмандарға мөрәжәғәт итеү – уларҙы фашлау һәм көлөү; халыҡҡа мөрәжәғәт итеү. Тыуған ерҙәрҙе баҫҡынсыларҙан һаҡлау. XIV–XVI быуаттағы йырауҙар ижады. Башҡорттар, ҡазаҡтар, ҡарағалпаҡтар һәм Нуғай халҡы өсөн Һабрау, Асан Ҡайғы, Ҡаҙтуған, Шалғыйыҙ йырауҙар ижады уртаҡ ҡаҙаныш булып иҫәпләнә. Төп проблемалар һәм идеялар. **Ҡаҙтуған, Һабрау, Асан Ҡайғы. Шалғыйыҙ**. Тормошо һәм ижады. Башҡорт әҙәбиәтенең Россия осоро. Сәсәндәр дәүере. Сәсән – башҡорт ауыҙ-тел һүҙе оҫтаһы.	Сәсәнлек ижадының үҙенсәлеген, унда фольклор традицияларын һәм яҙма әҙәбиәт билдәләренең берләштереүен аңлау; әҫәрҙән өҙөктәр килтереү ярҙамында әҫәрҙәрҙең текстары буйынса һорауҙарға телдән яуап биреү; уҡығанға ҡарата үҙ мөнәсәбәтеңде сағылдырыу; әҫәрҙәргә хас үҙенсәлектәре билдәләү; йырау һәм сәсәндәр йырҙары жанрына хас билдәләрҙе табыу; шиғри әҫәрҙе тәҡдим ителгән схема буйынса анализлау; белешмә әҙәбиәтен һәм Интернет ресурстарын ҡулланып, сәсәндәрҙең һәм йырауҙарҙың биографияһы тураһында өҫтәмә материал һайлау.

	Профессиональ сәсәндәр-импровизаторҙар: Ерәнсә, Ҡобағош, Аҡмырҙа, Ҡарас, Байыҡ Айҙар, Мәхмүт, Буранбай, Ишмөхәмәт Мырҙаҡаев, Ғәбит Арғынбаев, Мөхәмәтша Буранғолов. Ауыҙ-тел әҙәбиәте авторҙарының әҫәрҙәрҙе яҙма рәүештә бәйән итеүгә күсеүе, импровизаторлыҡ сифаттарының юғалыуы, булған ҡоролоштоң идеологияһына буйһоноуы.	
«Әҙәбиәттә үҫтереүҙә сәсәндәрҙең роле» Проект, тикшеренеү эштәрен тәҡдим итеү. 1-се тикшереү эше. (1 с.)	Проекттар, тикшеренеү эштәренең һөҙөмтәләре менән таныштырыу.	Тикшеренеү эштәре һөҙөмтәләрен класс алдында күрһәтеү; презентация маҡсатын иҫәпкә алып, сығыш форматын билдәләү, телдән һәм яҙма текстар төҙөү; эш планын үҙ аллы төҙөү, уны тормошҡа ашырыу барышында кәрәкле төҙәтмәләр индереү.
XI – XVIII БЫУАТ БАШҠОРТ ӘҘӘБИӘТЕ (8 с.)		
Ҡол Ғәли. «Йософ вә Зөләйха» («Киссаи Йософ»тан өҙөк). «Кысса-и Йософ» поэмаһының үҙенсәлектәре. Сюжеттың төҙөлөшө. **XVIII быуат әҙәбиәте. Әҙәби йүнәлештәр** (2 с.).	Башҡорт әҙәбиәтендә ауыҙ-тел әҙәбиәтенең барлыҡҡа килеүе. Йырау һәм сәсәндәрҙең ижады үҫеше. Дастандарҙың идея-тематик йөкмәткеһе. Шиғриәттең аноним ҡулъяҙмаһы.	Интернет ресурстарын һәм белешмә әҙәбиәтен файҙаланып, яҙыусы тураһында мәғлүмәттәр эҙләү; яҙыусы тураһында мәғлүмәт төҙөү һәм уның тураһында телдән һөйләү; поэманы тасуири уҡыу; һорауҙарға телдән яуап биреү (шул иҫәптән һылтанмаларҙы файҙаланып); коллектив диалогта ҡатнашыу; поэманың дини мотивын асыҡлау; әҫәргә һорауҙар төҙөү; геройҙарға ҡылыҡһырлама биреү; авторлыҡ позицияһын сағылдырыуҙың төрлө формаларын анализлау; әҙәбиәт ғилеме терминдары һүҙлеге менән эшләү; проблемалы һорауға телдән һәм яҙма яуап төҙөү.
Юрматы ырыуының шәжәрәһе. Үҫәргән ырыуы шәжәрәһе. Батыршаның хаты	XVI–XVIII быуаттарҙағы башҡорт эпик функциональ әҙәбиәтендә шәжәрәнең урыны. Юрматы, Үҫәргән, Ҡарағай-Ҡыпсаҡ,	Шәжәрә текстарына уҡыусыларҙың шәхси мөнәсәбәтен сағылдырыу; уҡылғандың жанр билдәләрен асыҡлау; аралашыуҙың төрлө

(1 с.)	Ҡара-Табын, Әйле, Бөрйән, Тамъян, Әйле ырыуы шәжәрәләре. Документаль факттар. XVIII быуат уртаһында рус-башҡорт мөнәсәбәттәре үҫеше картинаһы. **Батыршаның хаты.** Батыршаның хатында XVIII быуат урталарында рус-башҡорт мөнәсәбәттәре үҫешен сағылдырған факттар тупланған.	осраҡтарында телмәрҙә мәҡәлдәр, әйтемдәр, ҡанатлы һүҙҙәрҙе ҡулланыу (өйрәнелгән сиктәрендә); тексҡа комментарий биреү; Батырша хаты миҫалында халыҡтарҙың дуҫтарса мөнәсәбәттәрен билдәләү; текстарҙа милли мәҙәниәттең мөһим һүҙҙәрен ҡулланыу йәһәтенән документаль факттарҙы асыҡлау (өйрәнелгән сиктәрендә); аңлатмалы һүҙлек, сит ил һүҙҙәре һүҙлеге, фразеологик һүҙлек, мәҡәлдәр һәм әйтемдәр һүҙлеге, ҡанатлы һүҙҙәр һәм әйтемдәр ҡулланыу.
Салауат Юлаев. Биография. С. Юлаевтың Крәҫтиәндәр һуғышындағы (1773 – 1775) роле һәм ҡатнашыуы. Поэтик ижады. «Яу», «Уҡ», «Зөләйха», «Тыуған илем», «Уралым», «Егеткә», «Тирмәмдә», «Йырҙарҙан», «Салауат телмәре» шиғырҙары (2 с.)	Мөхәббәт һәм пейзаж лирикаһы. Героик лирика. Телдән һөйләп яҙылған импровизациялар: «Юлһыҙ ерҙән юлдар ярып...», «Йүрүҙән, һин беҙҙең тыуған йылғаһы...», «Сәстәреңдең толом сулпылары...», «Ағиҙелкәй аға ҡая аралап...», «Һауаларҙа осҡан, ай, яғылбай...» һ.б. Идея һәм йөкмәтке. Документаль-публицистик хаттар (хаттар, бойороҡтар һ.б.). *Әҙәбиәт теорияһы:* тарихи шәхес һәм әҙәби герой, прототип, тарихи ваҡиға һәм художестволы әҫәр.	Шиғырҙарҙы тасуири уҡыу; Салауат Юлаев шиғырҙарының йөкмәткеһен анализлау; «Уҡ», «Егеткә» шиғырҙарын яттан һөйләү; шиғырҙарҙың көнүҙәклеген билдәләү; Салауат Юлаевтың биографияһы һәм шиғырҙары тураһында материалдар йыйыу; халыҡ азатлығы өсөн Салауат Юлаевтың көрәше тураһында телдән яуап планын төҙөү, киңәйтелгән яуап әҙерләү; класташтарҙың яуабын баһалау; «Салауат Юлаев – башҡорт әҙәбиәтенә нигеҙ һалыусыларҙың береһе» тигән темаға инша яҙыуәҫәренең яҙма әҫәрен төҙөү.
Т. Ялсығол әл-Башҡорди (1767–1838) (1 с.)	Биографияһы. Сәйәхәттәр. Мәҙәни һәм әҙәби эшмәкәрлеге. Башҡорт һәм төрки-монгол ырыуҙарының, болғар хандарының шәжәрәләрен һүрәтләгән «Тәуарихи Болгарийа» китабы.	Әҫәрҙәрҙең сюжеттарын, уларҙың тематикаһын, проблематикаһын һәм идея ниәтен тикшереү; геройҙарға характеристика биреү өсөн әҙәби әҫәрҙең тексынан өҙөктәр һайлап алыу; геройҙарҙы асыу сараларын билдәләү (баһа, портрет, пейзаж); авторлыҡ позицияһын асыҡлау һәм интерпретациялау; хикәйәләрҙе сағыштырыу, уларҙа дөйөм һәм үҙенсәлекле урынды асыҡлау; китаптың идея-эстетик ҡиммәтен асыҡлау.

Ғәбдрәхим Усман (1754-1834) (1 с.).	Ғәбдрәхим Усмандың (Утыҙ-Имәни) шиғриәте. Көнсығыш әҙәбиәте жанрҙарының өҫтөнлөгө: ғәзәл, хикмәт, мәрсиә, бәйет. Шағирҙың лингвистика, философия һәм теология буйынса фәнни хеҙмәттәре. «Ғәүариф эз-заман» («Замана уҡымышлылары»), «Әбъйәти төркиф-фазиләти ғилем» («Ғилемдең өҫтөнлөгө тураһында төркисә бәйеттәр»), «Тәнзиһел әфкәр фи нәсихәтел-әхйәр» («Фекерҙе пакландырыр изге өгөттәр») исемле шиғырҙар шәлкеме.	Тасуири уҡыу һәм уҡыған буйынса әңгәмә ҡороу; план төҙөү, әҫәрҙең йөкмәткеһе буйынса һорауҙар әҙерләү; мөһим деталдәрҙе асыҡлау; теманы һәм идеяны билдәләү; Утыҙ-Имәни ижадының төп йүнәлешен билдәләй белеү.
«Минең ырыуым шәжәрәһе» Проект, тикшеренеү эштәрен тәҡдим итеү. 2-се тикшереү эше. (1 с.)	Проекттар, тикшеренеү эштәренең һөҙөмтәләре менән таныштырыу.	Тикшеренеү эштәре һөҙөмтәләрен класс алдында күрһәтеү; презентация маҡсатын иҫәпкә алып, сығыш форматын билдәләү, телдән һәм яҙма текстар төҙөү; эш планын үҙ аллы төҙөү, уны тормошҡа ашырыу барышында кәрәкле төҙәтмәләр индереү.
БАШКИРСКАЯ ЛИТЕРАТУРА XIX – НАЧАЛА XX вв. (12 с.)		
Әҙәби әҫәрҙәрҙә халыҡсан сюжеттар: «Ҡуҙыйкүрпәс менән Маянһылыу», «Алдар менән Зөһрә», «Бәхтиәрнәмә», «Буҙйегет». (1 с.)	Т.С. Беляевтың «Куз-Курпяч, башҡорт телендә бер ҡурайсы тарафынан яҙылған һәм 1809 йылғы Рифей тауҙары үҙәндәрендә Рәсәй теленә тәржемә ителгән башҡорт повесы» версияһы. XIX быуат башындағы башҡорт әҙәбиәте ҡомартҡыһы. Сюжеттың ҡаҙаҡ, алтай халыҡтары эпостары менән бәйләнеше. Конфликт. Романтик һәм реалистик тенденциялар.	Халыҡ хикәйәтен (эпосын) уҡыу һәм өйрәнеү; уның тибын асыҡлау; төп идеяһын, сюжетын һәм композицияһын билдәләү һәм аңлау; төп геройҙарға ҡылыҡһырлама биреү; гипербола өлгөләрен табыу; эпостың төркифольклористикаһындағы урындарын билдәләү; халыҡ ижады тарихи үҫтереүҙең йәмғиәт тарихы менән үҙ-ара бәйләнеш миҫалдарын табыу; Милли-мәҙәни компонент менән таныш булмаған һүҙҙәрҙең мәғәнәһен асыҡлау һәм аңлатыу; телмәрҙә уларҙы дөрөҫ ҡулланыу; милли үҙенсәлек, байлыҡ, туған тел тасуирлығы миҫалдарын табыу; дөйөм тел һәм нәфис метафораларҙың милли үҙенсәлеген анализлау; милли-мәҙәни компонент менән фразеологик әйләнештәрҙең мәғәнәһен аңлатыу;

		әҙәби әҫәрҙәрҙе ижад итеү тарихын анализлау һәм аңлатма биреү.
XIX быуат – XX быуат башы башҡорт әҙәбиәте (1 с.)	XIX быуаттың тәүге яртыһында әҙәбиәт. Яңы реалистик әҙәбиәт элементтары. Суфыйсылыҡ шиғриәте традициялары. XIX быуаттың икенсе яртыһында әҙәбиәт (1861 й. реформанан һуң). XIX быуаттың тәүге яртыһында Башҡортостанда һәм Рәсәйҙә ижтимағи тормош. Башҡорт йәмәғәтселегендә мәҙәни-әҙәби хәрәкәт. Башҡорт шиғриәтендә дини-мистик йүнәлештәр һәм уның вәкилдәре. Мәғрифәтселек идеяһының үҫеше. Мәғрифәтселек торошо һәм уның әҙәби процесҡа йоғонтоһо. Мәғрифәтселек әҙәбиәте вәкилдәре М. Аҡмулла, М. Өмөтбаев. Рус әҙәбиәтенең башҡорт мәҙәни-әҙәби тормошон йәнләндереүҙәге роле. А. Пушкин, Л. Толстой, А. Чехов кеүек рус авторҙары ижадында башҡорттарҙың тормош-көнкүреше. XIX быуаттың икенсе яртыһында мәҙәниәт. Башҡорт һәм рус мәҙәниәте, әҙәбиәте бәйләнеше. XIX быуаттың икенсе яртыһында башҡорт әҙәбиәтенең үҫеш тенденцияһы.	Башҡорт әҙәбиәтендә һәм Рәсәй халыҡтары әҙәбиәтендә «дөйөм» темаларҙы һәм төп проблемаларҙы асыҡлау; шағир-мәғрифәтселәрҙең ижады менән танышыу; башҡорт әҙәби фекерен үҫтереүҙә уларҙың ролен асыҡлау; әҫәрҙәрҙең темаһын һәм идеяларын билдәләү.
Ғәли Соҡорой (1826-1889). (1 с.).	Биографияһы. Шағирҙың шәжәрәһе. Шиғри яҙмалары. «Тәуарихи Болғарийа» ҡулъяҙмаһы. Шиғырҙары.	Халыҡтың ауыҙ-тел ижады мотивтары буйынса ижад ителгән әҫәрҙәрҙең билдәләрен табыу; теманы һәм идеяны асыҡлау, әҫәр геройҙарын һәм телен һүрәтләү.
Мифтахетдин Аҡмулла (1731-1895). Биографияһы. «Башҡорттарым, уҡыу кәрәк!», «Дуҫлыҡ», «Нәфсе», «Аттың ниһен маҡтайһың?», «Урыным – зиндан» шиғырҙары	Халыҡты мәғрифәтселеккә саҡырыу. Уның шиғриәтенең төп идеяһы һәм йөкмәткеһе. Халыҡ педагогикаһының сағылышы, социаль мотивтар. Шағирҙың сатираһы. Уның шиғырҙарының идея-эстетик йөкмәткеһе. Башҡорт әҙәбиәтендә	Интернет ресурстарын һәм белешмә әҙәбиәтте файҙаланып, шағир хаҡында мәғлүмәттәр эҙләү; мәғрифәтсе шағир тураһында мәғлүмәт төҙөү һәм уның хаҡында телдән һөйләү; шиғырҙарҙы тасуири уҡыу, көнүҙәк проблемаларҙы аңлатыу; һүҙлек ярҙамында аңлашылмаған һүҙҙәрҙең әһәмиәтен

(2 с.).	Мифтахетдин Аҡмулланың ижадының тотҡан урыны.	аңлатыу; әҫәрҙәрҙең төп идеяһын һәм темаһын асыҡлау; телдән һәм яҙма рәүештә һорауҙарға яуаптар төҙөү; «Башҡорттарым, уҡыу кәрәк!» шиғырын тасуири уҡыу, яттан һөйләү.
Мөхәмәтсәлим Өмөтбаев (1841-1907). Авторҙың биографияһы һәм ижтимағи эшмәкәрлеге. «Йомран иле», «Ҡайыш илә Йүкә», «Үткән заманда башҡорт ҡыҙҙарының элек оҙатылыуы» шиғырҙары. (2 с.)	Шиғырҙары тематикаһы. Шиғри оҫталығы. «Ҡайыш илә Йүкә» шиғырындағы этнографик традициялар сағылышы. Образдарҙың аллегорик әһәмиәте. М. Өмөтбаев – публицист һәм тәржемәсе.	Шиғырҙарҙы тасуири уҡыу, уларҙа күтәрелгән проблемаларҙы асыу; этнографик күҙлектән шиғырҙың мәғәнәһен билдәләү; һүҙлек ярҙамында аңлашылмаған һүҙҙәрҙең мәғәнәһен аңлатыу; әҫәрҙәрҙең төп идеяһын һәм темаһын асыҡлау; телдән һәм яҙма рәүештә һорауҙарға яуап биреү; белешмә әҙәбиәтен һәм Интернет ресурстарын файҙаланып автор хаҡында мәғлүмәттәр эҙләү, сығыш әҙерләү һәм уның тураһында телдән һөйләү.
Ризаитдин Фәхретдин (1859-1936). Мәғрифәтсе-педагог, тарихсы, тел һәм әҙәбиәт белгесе. «Сәлимә» повесы. Сәлимә һәм шәкерттәр образдары. Әҫәрҙең теле һәм стиле. Мәғрифәтселек идеяһының сағылышы. «Әсмә» повесы (2 с.).	Повесть сюжеты. Образдар системаһы. Төп идеяһы. Башҡорт әҙәбиәтендә Р. Фәхретдин ижадының әһәмиәте.	Әҫәрҙәрҙе тасуири уҡыу һәм йөкмәткеһен асыу; ҡатмарлы һүҙҙәр мәғәнәһен аңлау өсөн уларҙың уҡыу, һүҙлектәргә мөрәжәғәт итеү; яҙыусының биографияһы һәм ижады тураһында материал һайлау, өйрәнелгән әҫәрҙәрҙе ижад итеү тарихы тураһында хикәйә төҙөү; әҫәрҙәрҙең художество үҙенсәлектәрен, стилен һәм телен анализлау.
Сафуан Яҡшығолов (1871-1931) (1 с.)	Тормошо һәм ижады. «Дим буйында яҙғы таң», «Башҡорт хәлдәре», «Дим буйы» шиғырҙар йыйынтығы. Шағирҙың башҡорттарҙың хәле тураһында уйланыуҙары, ер, мәҙәниәт мәсьәләләре. Шағирҙың мәғрифәтселек ҡараштары. Хитап жанры традициялары. *Әҙәбиәт теорияһы:* хитап.	Алдан әҙерләнгән уҡыусыларҙың дәрес темаһы буйынса хикәйәһен тыңлау (авторҙың биографияһы һәм ижады, шағирҙың башҡорттарҙың хәле, ер һәм аң-белем таратыу проблемалары тураһында уйланыуҙары, шағирҙың халыҡтың битарафлығы һәм наҙанлығы тураһында борсолоуы); Әҫәрҙәрҙе тасуири уҡыу һәм йөкмәткеһен үҙләштереү; китаптағы һорауҙарға яуаптар; уҡыған әҙәби әҫәрҙең йөкмәткеһе буйынса һорауҙарҙы үҙ

		аллы ҡуйыу; әҙәби әҫәр геройының телдән портретын төҙөргә мөмкин булған һүҙҙәрҙе һәм әйтемдәрҙе табыу һәм уҡыу; нәфис әҫәр (текст оҡшашлығы буйынса) нигеҙендә үҙ тексыңды яҙыу.
Фәткелҡадир Сөләймәнов (А. Инан) (1889-1976) (1 с.)	Биографияһы. Башҡорт хәрәкәтендә ҡатнашыуы. Ижадында башҡорттар темаһы сағылышы. «Башҡорт моңо» шиғыры. Туған халҡыбыҙҙың ауыр яҙмышы тураһында уйланыуҙары. «Башҡорт йәйләүендә» хикәйәһе. ХХ быуат башындағы башҡорттарҙың тарихы һәм тормошо хаҡында хикәйәләр: «Ил өсөн», «Ҡасҡын», «Үләт». Фольклор мотивтары. Романтик элементтар. «Тимербай ҡурайсы» хикәйәһе. Тимербайҙың фажиғәле яҙмышы. Пессимистик кәйефтәрҙең сәбәбе. «Салауат батыр» драмаһы. Азатлыҡ идеяһы. Салауат Юлаев хаҡында тәүге әҙәби әҫәр, уның башҡорт әҙәбиәтендәге әһәмиәте.	Авторҙың Октябрь ваҡиғаларына тиклемге һәм унан һуңғы тормош юлы, уның ижтимағи һәм фәнни эшмәкәрлеген ентекле яҡтыртҡан диафильмға сценарий төҙөү; авторҙың әҫәрен тасуирлап уҡыу, күтәрелгән һорауҙарҙы, проблемаларҙы асыу; персонаждарҙы элек уҡылған текст персонаждары менән сағыштырыу; этнографик күҙлектән шиғырҙың әһәмиәтен билдәләү; авторҙың бер уҡыған әҙәби әҫәре тураһында баһалама төҙөү.
«Башҡорт әҙәбиәтендә Аҡмулланың роле» Проект, тикшеренеү эштәрен тәҡдим итеү. 3-сө тикшереү эше. (1 с.)	Проекттар, тикшеренеү эштәренең һөҙөмтәләре менән таныштырыу.	Тикшеренеү эштәре һөҙөмтәләрен класс алдында күрһәтеү; презентация маҡсатын иҫәпкә алып, сығыш форматын билдәләү, телдән һәм яҙма текстар төҙөү; эш планын үҙ аллы төҙөү, уны тормошҡа ашырыу барышында кәрәкле төҙәтмәләр индереү.
ХХ БЫУАТ БАШЫ БАШҠОРТ ӘҘӘБИӘТЕ. БАШҠОРТ СОВЕТ ӘҘӘБИӘТЕ (4 с.)		
Мәжит Ғафури (2 с.)	«Себер тимер юлы йәки Милләттең хәле», «1906 йылдан 1907 йылға васыят», «1907 йылдың яуабы», «Бөтһөн һуғыш», Икмәк», «Ант», «Аждаһа», «Бир ҡулыңды» шиғырҙарында һәм «Шағирҙың алтын приискаһында», «Фәҡирлектә үткән тереклек» повестарында мәғрифәтселек идеялары.	Быуат башында яҙылған тәүге хикәйәләрен повестары менән сағыштырыу; әҫәрҙәрҙең идея ниәтен һәм проблематикаһын билдәләү, геройҙарға ҡылыҡһырлама биреү, йөкмәткеһенә үҙ ҡарашыңды белдереү, әҫәр тураһында телдән хикәйә төҙөү; повестың театраль сәхнәләштерелгән (видеояҙмала) вариантын ҡарау һәм режиссерҙарҙың позицияһын

	Ҡалалағы һәм ауылдағы фәҡир тормошто реаль һүрәтләү. «Ярлылар, йәки Өйҙәш ҡатын» хикәйәһе. Социаль тигеҙнеҙлекте, буржуаз йәмғиәттең әхлаҡи йөҙөн асыу. Проза әҫәрҙәре: «Ҡара йөҙҙәр», «Тормош баҫҡыстары». Уҙған тормошто идеологик көрәш позицияһынан һүрәтләү. «Шағирҙың алтын приискыларында» повесы. Әҫәрҙең автобиографик характеры. Эшселәрҙең ауыр тормошоноң сағылыш табыуы. Образдар системаһы. Зиннәт, Мәжит, Фәйзулла, Шакир, Лотфулла кеүек шәкерттәрҙең белемгә ынтылышы. Приискылары хужалары Закир һәм Шакир Рәмиевтарҙың тупаҫлығы. Композицион үҙенсәлек, повесть сюжеты, контртраст алымының уңышлы ҡулланылышы. Телдең байлығы һәм автор стиле саралары.	аңлау, актерҙарҙың уйнауын баһалау; башҡортса фекерләү повестарында дөйөм темаларҙы асыҡлау; повестарҙа дөйөм темаларҙы асыҡлау; «Башҡорт әҙәби фекерен үҫтереүҙә М. Ғафуриҙың роле» темаһы буйынса фекер алышыу өсөн һорауҙар әҙерләү.
Шәйехзада Бабич (2 с.).	«Халҡым өсөн!», «Кем өсөн», «Бер минут», «Көрәшеп үткәр ғүмереңде», «Көтәм», «Йәшәһен эшселәр!», «Ҡурайҡайға», «Башҡортостан», «Салауат батыр», «Көтмәҫтән», «Яҙғы йыр», «Башҡорт халҡына көйлө хитап», «Беҙ» шиғырҙары. Бабич – романтик. «Бер минут», «Әйҙә, милләт!», «Көрәшеп үткәр ғүмереңде» шиғырҙарының төп идеяһы. Бабич – сатирик. «Ҡандала» балладаһы. «Ғазазил» поэмаһы, «Китабеннас» эпиграммаһы. Идея йөкмәткеһе һәм художество формаһы. Бабич – шиғыр оҫтаһы. Шиғриәттең үҙенсәлектәре: халыҡсанлыҡ, ябайлыҡ, шиғыр төҙөлөшөнөң еңеллеге. Ш. Бабичтың башҡорт әҙәбиәтендәге урыны.	Текстан өҙөктәр килтереп, әҫәрҙең тексы буйынса телдән һорауҙарға яуап биреү; уҡылғанға ҡарата уҡыусыларҙың шәхси мөнәсәбәтен белдереү; әҫәрҙең ритмик үҙенсәлектәрен тасуирлау; шиғыр һәм поэма жанрына хас билдәләр билдәләү; шиғри әҫәрҙе тәҡдим ителгән схема буйынса анализлау; белешмә әҙәбиәтен һәм Интернет ресурстарын файҙаланып, шағирҙың биографияһы тураһында өҫтәмә материал һайлау.

«Мөхәммәтсәлим Өмөтбаев – танылған мәғрифәтсе» Проект, тикшеренеү эштәрен тәҡдим итеү. 4-се тикшереү эше. (1 с.)	Проекттар, тикшеренеү эштәренең һөҙөмтәләре менән таныштырыу.	Тикшеренеү эштәре һөҙөмтәләрен класс алдында күрһәтеү; презентация маҡсатын иҫәпкә алып, сығыш форматын билдәләү, телдән һәм яҙма текстар төҙөү; эш планын үҙ аллы төҙөү, уны тормошҡа ашырыу барышында кәрәкле төҙәтмәләр индереү.
Резерв – 2 с.		